

VERSLAG

OVER HET

BESTUUR EN DEN TOESTAND DER ZAKEN

VAN DE

STAD TURNHOUT

door het Collegie van Burgemeester en Schepenen, in zijne
zitting van 7 October 1872, voorgedragen.

MDCCCLXXII

MIJNE HEEREN,

Overeenkomstig de bepalingen van het art. 70 der gemeente-wet, hebben wij de eer UEd. het volgende verslag over het bestuur en den toestand der zaken, voor het dienstjaar 1871-1872, te doen.

Titel I

STAAT DER BEVOLKING

De bevolking van onze stad en derzelver gehuchten, op 31 December 1871, bestond uit 14483 zielen, te weten : 6931 mannen en 7532 vrouwen.

Beweging van den burgerlijken stand

GEBOORTEN, STERFGEVALLEN, HUWELIJKEN, ECHTSCHIEDINGEN,
ERKENDE EN GEWETTIGDE KINDEREN

De volgende staat toont ten duidelijkste aan de bewegingen van den burgerlijken stand, (geboorten en sterfgevallen), gedurende de jaren 1870 en 1871.

Van de sterfgevallen der twee geslachten in 1871,
telt men er die geboren zijn :

In 1770	1
» 1780	1
» 1785	1
» 1786	1
» 1787	1
» 1788	1
» 1789	3
» 1791	2
» 1792	1
» 1793	4
» 1794	2
» 1795	3
» 1796	0
» 1797	5
» 1798	5
» 1799	8
» 1800	5
» 1801	3
» 1802	5
» 1803	4
» 1804	2
» 1805	0
» 1806	3
» 1807	5
» 1808	5
» 1809	2
» 1810	4
» 1812	2
» 1813	5
» 1814	4
» 1815	4
» 1816	1
» 1817	2
» 1818	3
» 1819	3

Mede te dragen. 116

		JAREN		
1870	223 240	Mannelijke	Wettige	GEBORREN
		Vrouwelijke		
1871	262 247	Mannelijke	Onwettige	GEBORREN
		Vrouwelijke		
		TOTAAL		
1870	100 96	Mannelijke	Kinderen en ongeborenen	GEBORREN
		Vrouwelijke		
1871	100 83	Mannelijke	Geborenen	STERFGEVALLEN
		Vrouwelijke		
		Weduwen		
		Weduwen		
		TOTAAL		
		Meerder gestorven dan geboren		
		Meerder geboren dan gestorven		
1870	156 14	Mannelijke	Wettige	DOOD GEBORREN in de geborenen en sterfgevallen niet begrepen
		Vrouwelijke		
1871	18 8	Mannelijke	Onwettige	DOOD GEBORREN
		Vrouwelijke		
		TOTAAL		
		Getal tweelingen onder de behoorten begrepen		
		AANKERINGEN		
<p>In 1871 zijn hier ter stede 6 personen van het mannelijk en 5 van het vrouwelijk geslacht overleden, die geen deel van de bevolking maakten, terwijl er 7 van 'man- nelijk en 3 van het vrouwe- lijk geslacht, die hier woon- achtig waren, elders zijn overleden.</p>				

In	Medege dragen.	110
1820	4	
» 1821	2	
» 1822	4	
» 1823	3	
» 1824	5	
» 1825	2	
» 1826	2	
» 1827	4	
» 1828	1	
» 1829	2	
» 1830	2	
» 1831	3	
» 1832	2	
» 1833	2	
» 1834	4	
» 1835	3	
» 1836	4	
» 1837	2	
» 1838	5	
» 1839	2	
» 1840	6	
» 1841	6	
» 1842	1	
» 1843	2	
» 1844	3	
» 1845	5	
» 1846	4	
» 1848	1	
» 1850	4	
» 1851	2	
» 1852	2	
» 1853	1	
» 1854	2	
» 1855	1	
» 1856	5	
» 1857	2	
» 1858	2	

Mede te dragen. 223

In	Medege dragen.	223
1859	4	
» 1860	8	
» 1861	5	
» 1862	9	
» 1863	7	
» 1864	5	
» 1865	17	
» 1866	21	
» 1867	22	
» 1868	36	
» 1869	51	
» 1870	60	
» 1871	102	

Totaal. 570

Volgens opgaaft zijn er gestorven ten gevolge van :

	MANN.	VR.
Pokken	74	73
Mazelen	3	2
Scharlakkoofts	38	32
Kwade keel	4	3
Groep	2	3
Tijphuskoofts	2	7
Kinderbedzichte.	0	7
Longteering en chronische ziekten der ademhalings werktuigen	49	44
Luchtpijpontsteking, longontsteking, pleurus en acute ziekte der ademhalings werktuigen.	2	2
Darmonsteking, afgang	17	17
Polderkoofts	2	5
Verscheidene ziekten onder de bovengenoemde niet begrepen.	94	88

Totaal. 287 283

Overeenkomend totaal. 570

HUWELIJKEN

Tusschen jongmans en meisjes geboren :

Van 1812—1816	1
» 1827—1831	1
» 1832—1836	8
» 1837—1841	15
» 1842—1846	33
» 1847—1851	29
» 1852—1856	1

Tusschen jongmans en weduwen geboren :

Van 1822—1826	1
» 1827—1831	1
» 1842—1846	3

Tusschen weduwenaren en meisjes geboren :

Van 1812—1816	2
» 1822—1826	2
» 1827—1831	1
» 1837—1841	2
» 1842—1846	3

Tusschen weduwenaren en weduwen geboren :

Van 1812—1816	1
» 1822—1826	1
» 1832—1836	1
» 1847—1851	1

Totaal. 107

In 1870.

77

Verschil in meer. 30

GEWETTIGDE KINDEREN

	Jongens.	Meisjes.
Beneden de drie maanden	1	0
Van 3 maanden tot 1 jaar	1	0
» 1 jaar » 2 »	1	0
» 2 » » 5 »	2	3
» 5 » » 10 »	2	2
» 10 » » 15 »	1	0
» 15 » en meer	0	2
Totaal.	8	7

VERANDERING VAN WOONPLAATS

Sedert den 1^e Januari tot en met den 31 December 1871, zijn er in onze stad en in haren buitenkring komen wonen :

Van andere gemeenten van het rijk : 256 mannen, 238 vrouwen.

Van buiten 's lands :

Uit Frankrijk	7	»	4	»
» Engeland.	0	»	0	»
» Holland	37	»	30	»
Inschrijvingen van ambtswege	2	»	4	»

Totaal. 302 » 276 »

Er zijn tusschen gemeld tijdstip van hier vertrokken :

Naar andere gemeenten in het rijk. 299 mannen, 266 vrouwen.

» andere koninkrijken en landen. 54 » 38 »

Afschrijvingen van ambtswege 3 » 1 »

Totaal. 356 » 305 »

Gevolgentlijk zijn er uit onze stad 54 mannen en 29 vrouwen meerder vertrokken dan komen wonen.

REGISTERS VAN BEVOLKING

De voorschriften der wet van 2 Juni 1856, en van het koninklijk besluit van 31 October 1866 en die van het gemeente-reglement van 21 November 1856, worden, in het houden der bevolkings-registers, steeds goed nagekomen.

INBOORLINGSCHAP

Gedurende het jaar 1871 is er alhier tot het verkrijgen van inboorlingschap, krachtens art. 9 en 10 van het burgerlijk wetboek, slechts eene verklaring gedaan geworden.

AANMERKINGEN OMTRENT HET HOUDEN DER REGISTERS VAN DEN
BURGERLIJKEN STAND

De registers van den burgerlijken stand worden steeds met nauwkeurigheid gehouden.

De heer schepen Dierckx vervult bij voortduring het ambt van gemachtigden openbaren ambtenaar van den burgerlijken stand.

VERIFICATIE DER REGISTERS VAN DEN BURGERLIJKEN STAND

De nedergelegde registers over 1871 hebben aan den procureur des konings geene aanleiding tot aanmerkingen gegeven.

Titel II

GEMEENTE-BESTUUR

Gemeente-raad

De kies-collegiën voor de geheele vernieuwing van de gemeente-raden, welke, overeenkomstig het koninklijk besluit van 3 Juni l.l. en ter uitvoering der wet van 18 Mei jongstleden, op 1 Juli laatst waren bijeengeroepen, heeft voor uitslag opgeleverd, dat de heeren J. A. C. Hoefnagels; P. Verrydt, R. Bruggeman, P. Dierckx, J. Roest, J. De Somer, J^h Marynen, J^h Neeckx, P. Amsens, L. Hendrickx, zijn herkozen geworden.

De heeren F. Loyens, Aug. Nuyens en J^h Huybrechts, zijn insgelijks als gemeente-raden gekozen geworden in vervanging van de heeren Jos^h Lenaerts; overliden, J. de Fierlant en H. Noten, notaris. De heer de Fierlant

had, ten gevolge van zijne benoeming als procureur des konings, zijn ontslag als schepen aan Z. M., en als gemeente-raadslid aan den gemeente-raad toegezonden. En de heer Noten had voor de kiezing aan zijne medeburgers doen kennen, dat hij geen nieuw mandaat meer verlangde te ontvangen.

Collegie van Burgemeester en Schepenen

Het heeft Z. M. behaagd bij zijn besluit van 24 Augusti laatstleden, de heer J. A. C. Hoefnagels, als burgemeester en de heer P. Dierckx, als schepen te hernoemen. Bij het zelfde koninklijk besluit is de heer J. Roest als schepen genoemd geworden.

Het getal der zittingen van het collegie, waarvan processen-verbaal in 1871 zijn opgemaakt, belooft tot 61.

Collegie van Burgemeester en Schepenen

De verandering die wij hierover hebben aan te stippen, is de hier voormelde benoeming van den heer Roest, tot het ambt van schepen.

Personeel en inrichting der bureelen

Zonder verandering.

Kieslijsten

De algemeene opgemaakte kieslijst voor de jaren 1873 en 1872, geven bij vergelijking den volgende uitslag :

JAREN	KIEZING VOOR DE VORMING		
	der wetgevende kamers	van den provincialen raad	van den gemeente-raad
1873	255	429	636
1872	256	426	596
Verschil	in meer	3	40
	in min	1	"

De herziening van deze lijsten heeft, in gevolge het kieswetboek van 18 Mei l.l. plaats gehad.

Op de kieslijst voor de wetgevende kamers, zijn er voor het jaar 1873 doorgeschrapt :

7 Personen welke voor de herziening der gezegde lijsten waren overleden.

2 Welke de stad hadden verlaten.

En 3 die den vereischten eijns niet meer belaalden.

Ziehier de herhalende tabel der verschillende staten en beroepen, waartoe de personen, op de kieslijst voor de wetgevende kamers gebracht, behooren :

Advokaten en procureurs of avoués	4
Ambachtslieden	24
Ambtenaars of beambten van den Staat.	15
dem van de gemeente en der provincie	5
Mede te dragen.	48

	Medege dragen.	48
Aannemers, metsers en huisschilders		8
Brood- en banketbakkers		7
Bankiers		2
Beeldhouwers		1
Beenhouwers		2
Brouwers		5
Drukkers en boekverkoopers		2
Genees- en heelmecsters.		4
Handelaars en winkeliers		30
Herbergiers en logementhouders		11
Kooplieden en wisselhandelaars		12
Landbouwers en pachters		31
Ministers der erediensten.		10
Molenaars		3
Notarissen		3
Nijverheids-oefenaars		27
Professoren-onderwijzers		2
Rechters en raadsheeren		4
Renteniërs en eigenaars		16
Tappers en slijters.		17
Zilvermeden		2
Andere beroepen		8
Totaal.		255

Lijst der Jury

De herziene naamlijst der personen, die in onze stad als juré kunnen worden geroepen, belooft voor dit jaar tot 42. Het verleden jaar was dit getal 47.

Kiezingen

Voor de gemeente-raadsleden is de uitslag hier voor onder den titel *gemeente-raad* aangeduid.

Voor de provinciale raadsleden van het canton Turnhout, heeft de heer J. Roest, op 27 Mei jl., andermaal

van de kiezers een nieuw mandaat ontvingen, en de heer H. Dierckx, advocaat, is in vervanging van den heer J. de Fierlant, ontslaggever, gekozen.

Voor de wetgevende kamers zijn de heeren Coomans, Notheromb en De Zerezo op 11 Juni l.l. andermaal herkozen.

Beweging der zaken van het bestuur en stadsschriften

Zonder verandering; zie ons verslag over 1856-1857.

Gemeentegoederen

ROERENDE EN ONROERENDE GOEDEREN

Zie den volgenden titel : aankoopingen, verkoopingingen en mangelingen.

Aankoopingen, verkoopingingen en mangelingen

Er zijn andermaal geene aankoopingen, verkoopingingen noch mangelingen sedert ons laatste verslag geschied.

Betwistbare zaken

Geene.

Gemeente-reglementen

Zie ons vorig verslag.

Titel III

GEMEENTE-INKOMSTEN

Ontleding der gemeente-rekening van 1871 en waardeering der begrooting van 1873

GEWONE EN BUITENGEWONE ONTVANGSTEN

a. GEWONE

Erfelijke inkomsten.

	Rekening.	Begrooting.
Verhuring van huizen en andere opbrengende gebouwen	fr. 1150,00	1400,00
Verkoop van turf, schadden, hout en strooisel, enz.	00,00	500,00

Gemachtigde heffingen, schattingen en belastingen.

Voor het onderhouden en verbeteren der buurlwegen	4318,03	4400,00
Opbrengst van het staangeld in het vleeschhuis.	420,00	400,00
Gewone additionneele centimen op de belastingen.	3524,06	3500,00
1/4 der belastingen op de honden	584,87	550,00
Aandeel der stad voor de afgeschafte octrooirrechten, volgens de wet	64900,00	64900,00
Belasting op de paarden, ossen en voorgevels der huizen	12085,20	12000,00
Item op de rijtuigen op veren of riemen	580,00	600,00

Andere ontvangsten.

Opbrengst der ruiming van de stadspisslijnen en gemakken	400,00	195,00
Opbrengst der akten van den burgerlijken stand.	141,40	140,00
Mede te dragen.	88104,16	88585,00

	Rekening.	Begrooting
Medege dragen fr.	88104,16	88585,00
D. BUITENGEWONE		
Goed slot der vorige rekening	12903,34	
Overschot der vorige dienstjaren op de begrooting	00,00	12844,91
Toelage van de provincie voor de stadsteekenschool	300,00	300,00
Id. id. en van den staat id.	00,00	400,00
Id. id. voor den toren van S ^t Pieters kerk	00,00	2500,00
Id. van 't kerkfabrick voor id.	00,00	2500,00
Id. id. voor de muziekschool	1000,00	1000,00
Id. id. voor het lager onderwijs	5000,00	5000,00
Id. id. voor de bewaarschool	900,00	1000,00
Verschillende ontvangsten	290,28	300,00
Buitengewone opeentimen	9653,47	9600,00
Som te ontvangen voor het uitbetalen aan de liefdadige gestichten	00,00	1000,00
Teruggave van den verleenden onderstand aan behoeftige reizigers	29,68	250,00
Militaire logementen, transporten, enz.	7,40	1000,00
Teruggave van de verschotten gedaan voor de kuisching der rivieren <i>ex-officio</i> , ten laste der boordegenaars	00,00	100,00
Opbrengst van reeds verleende en nog te verleene concessiën voor begraafplaatsen op het gemeente kerkhof	123,15	400,00
Algemeene ontvangsten en opbrengsten van het gaz-fabrick	41754,98	43000,00
Andere ontvangsten	0000,00	00,00
Toelage van den staat en provincie voor de meisjesschool, enz.	00,00	17500,00
Id. id. voor het nieuw gasthuis voor 1873	00,00	30000,00
Bedrag der te done leening voor het bouwen van een nieuw gasthuis (73000,00), voor bijdrage tot het bouwen eener nieuwe kerk te Severdonck (20000,00), voor kasseiing en gezondmaking van verschillende stadsstraten, alsmede de ontegeningskosten daartoe betrekkelijk (34000,00), voor		
Mede te dragen	106132,46	217279,91

	Rekening.	Begrooting.
Medege dragen fr.	166132,46	217279,91
het bouwen eener meisjesschool, onderwijzerswoning en aankoop van den grond (17500,00), voor verbetering van de lokalen van 't stadhuis (2500,00) en wedergaaf der nu bestaande kasbons en toelaag voor den steenweg van Gierle, (11000), voor de afrekening met Oud-Turnhout (6000), en voor het bouwen van eenen nieuwen muur in den hof aan de staats middelbare school (1000).		
	00,00	107000,00
Bedrag der kasbons op 2 of 3 jaren, uit de opbrengst van het oud gasthuis en toegepaste toelagen af te lossen	00,00	55000,00
Totaal fr.	166132,46	439279,91

GEWONE EN BUITENGEWONE UITGAVEN

	Rekening.	Begrooting.
1 ^e Kapittel. Huishoudelijk plaatselijk bestuur fr.	15258,02	15820,00
2 ^e " Publiekè veiligheid en gezondheids-gestellenis, enz.	44857,25	57900,00
3 ^e " Gemeente-werken	7431,39	6750,00
4 ^e " Handel en scheepvaart	400,00	400,00
5 ^e " Caserneering, logement en militaire transporten	21,00	1000,00
6 ^e " Publiekè weldadigheid	34258,31	30500,00
7 ^e " Eeredienst	900,00	900,00
8 ^e " Openbaar onderwijs	14189,13	15050,00
9 ^e " Schoone kunsten	5993,27	6200,00
10 ^e " Gevestigde schuld	10203,42	12527,71
11 ^e " Regelingen	53,10	45,48
12 ^e " Herhalingen	585,22	6724,57
13 ^e " Buitengewone uitgaven	3022,10	00,00
14 ^e " Verschillende uitgaven	1438,07	6506,00
15 ^e " Nieuwe werken en bijzondere uitgaven.	8414,87	266250,00
Totaal fr.	147986,71	426023,76

Uitkomst van de begrooting van 1873

Ontvangsten	fr. 439279,91
Uitgaven	» 426623,76
Boni	fr. 12656,15

Schulden

Wegens de stadsschulden hebben wij geene verandering aan te stippen.

Leeningen

Op de stadsleeningen van 1861 en 1863 is er sedert ons laatste verslag eene aflëgging geschied van 2300 fr. Voor nieuwjaar aanstaande zal er nog bij uitloting worden wedergegeven fr. 2400,00.

Financiële gestelteni

De financiële toestand onzer stad laat bij aanhoudenheid niets te wenschen over; en de bestaande schulden en leeningen zijn volgens den rang, waarop Turnhout onder de steden des lands, kan aanspraak maken, onbeduidend.

De nieuwe werken van openbaar nut, die in de begrooting voor het loopende jaar voorzien waren, hebben wij door onvoorziene gevallen niet kunnen uitvoeren, en diensvolgens op de begrooting van 1873 overgebracht. Kortelings zullen de 45,000 fr. kasbons in de begrooting van 1872 voorzien, uitgegeven worden; de intresten dier zullen op de gewone middelen, zonder nieuwe lasten te moeten heffen, kunnen betaald worden.

Comptabiliteit

BEGROOTING VAN 1872

De stedelijke begrooting voor het loopende dienstjaar

1872, is door de bestendige deputatie van den provincialen raad in zijne zitting van 2 Februari II. vastgesteld, te weten :

De ontvangsten op	fr. 416,183,06
De uitgaven op	» 414,403,06
En het overschot op.	fr. 1,780,00

Rekening

De rekening door den gemeente-ontvanger over het dienstjaar 1871 ingezonden, en door de gemeente-raad voorloopig vastgesteld toont aan :

Dat de ontvangsten van allerlei aard bedragen	fr. 166,132,46
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt tot	» 147,986,71
En het goed slot op.	fr. 18,145,75

Pensoekas.

Zie ons verslag over 1853-1854.

Titel IV

LIEFDADIGE GESTICHTEN

Bureel van weldadigheid

Door den dood van den heer Lodewijk Van Bouwel is er in het bestuur van het bureel van weldadigheid eene enkele verandering geschied. De heer Augustinus Nuyens, heeft voornoemden heer vervangen.

Roerende en onroerende goederen.

Deze hebben geene veranderingen ondergaan.

Giften en legaten.

Sedert ons laatste verslag is het bureel, ten gevolge van verleende concessie voor ééne begraafplaats op het gemeente kerkhof, met eene gift onder de levende, van fr. 160,00, door den heer F. Meses begunstigd geworden. Het bureel heeft ook eene gift onder de levende van fr. 1500,00, van de broeders en zusters van wijlen mejufvrouw Anna Direkx verkregen.

Aankoopingen, verkooping en mangelingen

Zie hiervoren onder den titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen

De afleggingen sedert 1° September 1871 aan het bureel gedaan, bestaan uit twee obligatiën van de stads leeningen, ieder van fr. 1000,00, en van eene rente van fr. 1269,84, door den heer Baron Coppens. De aanleggingen van kapitalen zijn geweest, te weten : 1° Een nominaal kapitaal van fr. 1500,00 $4\frac{1}{2}\%$, ingeschreven op 's lands grootboek onder N° 19911, 3^e serie; en 2° Een dito van fr. 2000,00, $4\frac{1}{2}\%$, id. N° 20095, 3^e serie.

Comptabiliteit

De vastgestelde rekening van den Ontvanger over het dienstjaar 1871, geeft op :

Dat de ontvangsten van allen aard bedragen	fr. 48,768.20
Dat de gewone en buitengewone uitgaven beloopt	fr. 42,110.37
En dat het goed slot bedraagt	fr. 6,657.83

De vastgestelde begrooting voor het loopende dienstjaar 1872, hierin begrepen een onderstand van de stad van fr. 27,000,00 bedraagt in :

Ontvangsten	fr. 55606.23
Uitgaven	» 55692.19
Overschot	fr. 4.04

Statistische opgave van behoeftigheid.

Het getal behoeftigen, door het bureel ondersteund, is in het loopende jaar veel verminderd, uit hoofde dat de daglooners en de ambachtslieden gedurig werk hebben gehad, en goede daggelden hebben kunnen verdienen.

Het bureel heeft dien ten gevolge de buitengewone onderstand van de stad in zijne begrooting voor 1873 verminderd.

Onderstands uitdeelingen

De uitdeeling, door ons ambestuur zelfs gedaan, tot onderstand van personen, welke hier hunne woonplaats hebben, beloopt, volgens de rekening van 1871, te weten :

In geld	fr. 5000,00
In brood	» 8093,97
In kleederen en lijnwaad	» 1499,72
Voor geneesmiddelen	» 1299,00
Jaarwedde van de genees-, heel- en vroedmeesters	» 1900,00
Voor mondkosten enz., der bestedingen in S ^t Pieters godshuis geplaatst, eerste kleeding begrepen.	» 4880,39
Voor id. id. id. elders geplaatst	» 7536 28
Voor id. van zinneloozen te Brugge en id.	» 3284,42
Voor huishuren	» 2200,00
Voor onderstand aan vreemdelingen	» 3000,00
Behalve den geldelijken onderstand van fr. 26000,00 heeft de stad nog betaald voor verplegingskosten in vreemde hospitalen, enz., onderstand aan onze godshuizen, enz., en onderhoudskosten van behoeftigen in de bedelaars-werkhuizen	» 7810,83

Samen. fr. 47410,61

Betwistbare zaken

Zie ons verslag over 1864-1865.

Godshuizen

BESTUUR

Wij hebben gelukkig van geene verandering in het bestuur gewag te maken.

Nieuw gasthuis

Voor het bouwen van een nieuw gasthuis alhier ter stede, zoo lang door de burgers en de regeerders verlangd, en sedert jaren door de provinciale commissie van gezondheid, herhaaldelijk met ernst en niet zonder reden ter hulp onzer behoeftige volksklas gevraagd, hebben wij eindelijk onze pogingen, door de bestiering der godshuizen ondersteund, zien gelukken. Het zelve is op 14 Mei jongstleden voor de som van fr. 320,000 aan de heeren H. Gervais en w^c J^b Lenaerts en zonen, aannemers alhier, aanbesteed geworden.

Men heeft reeds de hand aan het werk geslagen.

Roerende en onroerende goederen

De eigendommen van Ste Elisabeths gasthuis hebben andermaal in den loop van dit jaar, door het verkoopen van $\frac{1}{4}$ aren 20 centiares grond, op het einde der Warande straat en den steenweg naar Merxplas, verandering ondergaan. Deze grond is aan den hoogen prijs van fr. 1200,00 verkocht.

Van het Beggijnhof heeft men openbaarlijk tegen de voormelde steenweg en nevens de dreef op den Hantuit, 66 aren 50 centiares grond verkocht, die fr. 8831,00 heeft opgebracht.

Giften en legaten

Onze godshuizen zijn sedert een jaar met de volgende giften en legaten begunstigd geworden, te weten :

St PIETERS GODSHUIS

Met eene gifte onder de levende van fr. 500,00, van de broeders en zuster van wijlen mejufvrouw Anna Diereckx.

Ste ELISABETHS GASTHUIS

1° Met eene gift onder de levende van fr. 150,00, van den heer Meses-Goris, tot het bekomen van concessie voor eene begraafplaats op het gemeentekerkhof. En 2° met eene idem van fr. 500,00, van de broeders en zuster van wijlen mejufvrouw Anna Diereckx.

Aankoopingen, verkooping en mangelingen

Zie hiervoor titel : *Roerende en onroerende goederen.*

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen

De afleggingen aan de godshuizen sedert ons laatste verslag gedaan, zijn de volgende :

Aan Ste Elisabeths gasthuis eene rente lastens Meeuws, te Oud-Turnhout, groot in kapitaal fr. 3628,02.

Aan het Beggijnhof eene rente van 1269,84, door Petrus Goris, te Poederlé.

De bestiering der godshuizen heeft verkocht : voor het Beggijnhof, een nominaal kapitaal van fr. 4000,00, Belgische obligatiën 3%, voor fr. 3996,99; voor het jongens weezenhuis een nominaal kapitaal van fr. 7000,00, Belgische obligatiën 3%, voor fr. 6994,76 en fr. 2000,00, id. id. 3% voor fr. 1935,93; voor St Pieters godshuis, een nominaal kapitaal van fr. 3000,00, Belgische obligatiën 3% voor fr. 2903,88.

In tegendeel is er door dezelfde bestiering aangekocht geworden in Belgische obligatiën :

1°	Voor S ^{te} Elisabeths gasthuis een nominaal kapitaal van	fr. 1600,00 aan 4 1/2 %	voor	fr. 1754,73
2°	Voor het Beggijnhof, een id.	fr. 4000,00 4 %	»	» 3927,92
3°	» het jongensweezenhuis id.	» 9000,00 4 %	»	» 8802,72
4°	» S ^t Pieters godshuis, id.	» 3000,00 4 %	»	» 2803,27
5°	» id. id.	» 800,00 4 1/2 %	»	» 827,11

Comptabiliteit

De comptabiliteit wordt bij volharding op eenen goeden voet gehouden.

De vastgestelde begrotingen voor het loopende dienstjaar 1872 bedragen, te weten :

	Ontrangsten.	Uitgaven.	Overschot.
Gasthuis	fr. 108383,50	fr. 107852,02	fr. 534,48
Beggijnhof	» 27871,59	» 27779,70	» 91,80
S ^t Pieters godshuis	» 24135,68	» 24096,35	» 39,33
Algemeen totaal	fr. 160393,77	fr. 159728,16	fr. 665,61
Die voor 1871 bedroegen	64478,66	» 64862,93	» 415,73
Verskil in meer	fr. 105915,01	fr. 94865,23	fr. 249,88

Dit verschil in meer komt voorts dat er voor de bouwning van het nieuw gasthuis buitengewone credieten in de begrooting 1872 van het gasthuis zijn begrepen, alsmede eene som van fr. 12000,00 voor herstelling en verbeteringswerken op het Beggijnhof.

Voor de herplaatsing van kapitalen en aankoop van Belgische obligatiën heeft men in de begrotingen voor 1872 gebracht, te weten :

Voor het gasthuis eene som van	fr. 36013,02
» » beggijnhof eene dito van	» 799,51
En voor S ^t Pieters godshuis	» 464,50

Te zamen. fr. 38177,03

De godgekeurde rekeningen over het dienstjaar 1871 bedragen, te weten :

	Ontrangsten.	Uitgaven	Overschot.
Gasthuis.	fr. 18237,47	fr. 15788,11	fr. 2449,36
Beggijnhof	» 15031,08	» 14016,00	» 1614,99
S ^t Pieters godshuis.	» 24918,88	» 23454,83	» 1464,05
Algemeen totaal	fr. 58787,43	fr. 53259,03	fr. 55284,00

Betwistbare zaken

Geene.

Fondatie en infirmerij op het Beggijnhof.

Deswege hebben wij andermaal geene verandering aan te stippen.

Deze twee gestichten onderhouden nog de fondatie zeven en de infirmerij vijf, samen 12 beggijnen. De huishoudelijke bestiering is nog dezelfde.

Opgaaf der verzorgde zieken in het gasthuis.

Van 1 September 1871 tot 1 September ll. zijn er in genoemd gesticht opgenomen 249 personen, te weten :

Van deze 249 personen waren er ten laste van Turnhout	175
Van andere gemeenten.	15
Vreemd aan het rijk.	16
Voor hunne penningen.	24
Van Oud-Turnhout	19
Totaal.	249

De huishoudelijke en geestelijke bestiering van ons gasthuis heeft geene verandering ondergaan.

St Pieters godshuis

Dit liefdadig gesticht, sedert 1856 bekomen, wordt door eenen geestelijken directeur en 9 religieuzen van

het orde van St Elisabeth en Franciscus bestuurd, en bevat thans 39 meisjes, 30 jongens, 17 oude vrouwen en 27 oude mannen.

Onder de jongens weezen zijn er : 3 broodbakkers, 4 prenten- of mannekens schilders en 23 boekbinders.

Men vertrouwt dat er voor 1873 geenen onderstand zal worden gevraagd.

De rekening van 1871 bevestigd andermaal, dat de winsten van het gesticht, minder dan in 1870 hebben opgebracht. De mindere winsten beloopt tot eene som van fr. 293,25.

Gedurende het jaar 1871 beloopt deze winsten, te weten :

Van de oude mannen en vrouwen	fr. 989,52
Van de jongens weezen	» 4210,35
Van de meisjes	» 3054,02
Totaal	fr. 8154,49

Zinneloozen

Van het getal zinneloozen, tot onze stad behoorende, is er sedert een jaar 1 overleden. Het getal hiervan beloopt nog 17.

Ons armbestuur heeft in St Julianus gasthuis te Brugge te onderhouden 15

Door hunne familie worden onderhouden 2

Overeenkomend totaal. 17

Blinden en doofstommen

Zie ons vorig verslag.

Bedelaars-werkhuis

Het getal bedelaars, waarvan de stad te Hoogstraten en elders de onderhoudskosten tijdelijk heeft betaald,

is sedert ons laatste verslag verminderd. Wij hebben het vroeger toegestaan crediet voor de onderhoudskosten met fr. 200,00 verminderd, om reden dat, wanneer wij overtuigd zijn, dat zij met hunnen arbeid den kost kunnen winnen, hunne vrijheidstelling vragen.

Gedurende het 4 ^e kwartaal 1871 zijn er geweest	5
» 1 ^e » 1872 »	7
» 2 ^e » »	4
» 3 ^e » »	0
Totaal.	16

Titel V

EEREDIENST

Geestelijkheid, kloosters, geestelijke corporatiën, enz.

Wegens de geestelijkheid van onze stad eigenlijk gezegd, hebben wij geene verandering te melden. De eerw. heer Meses is thans als 5^{den} onderpastoor der parochiale kerk door het Gouvernement herkend en bezoldigd geworden.

Twée op pensioen gesteldé pastoors, de eerw. heeren Van Oorschot en Van der Linden zijn op het Beggijnhof alhier komen wonen.

De ons bekende veranderingen, die het personeel in St Josephs-collegie heeft ondergaan, zijn de volgende :

De eerw. heeren E. Bruson, De Cœcqueau, A. Van den Bergh, P. J. De Prins, L. Capaert, T. Goethals, J. Höver, L. Hanset en F. Duhayon zijn het collegie

komen bewonen, terwijl de eerw. heeren F. A. Caels naar Aelst, J. Mysse en J. B. L. Beyaert naar Leuven, E. Libaut en F. L. E. Van den Borre naar Drogen, A. d'Orjo de Marchovelette naar Luik zijn vertrokken.

Kerkfabrieken

De benoemingen en de kiezingen voor de kerkfabrieken en de bureelen der kerkmeesters blijven jaarlijks in de maand April, overeenkomstig het decreet van 30 December 1809, geschieden.

De rekeningen over 1871, die ter stads secretarij zijn overgelegd en welke door de bestendige deputatie van den provincialen raad zijn goedgekeurd geworden, geven de volgende uitkomst :

a. St PIETERS-KERK

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 17071,46
Uitgaven van allen aard	» 16209,06
Overschot.	fr. 1462,40

b. DE KERK VAN O. L. V. TE SEVERDONCK

Ontvangsten	fr. 799,76
Uitgaven	» 688,22
Overschot.	fr. 111,54

De geadviseerde begrootingen door den gemeenteraad voor 1873 bedragen :

a. VOOR St PIETERS-KERK

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 19028,43
Uitgaven van allen aard	» 19023,45
Overschot.	fr. 4,98

b. VOOR DE KERK VAN O. L. V. TE SEVERDONCK

Gewone en buitengewone ontvangsten	fr. 707,48
Uitgaven van allen aard	» 586,87
Overschot.	fr. 120,61

Roerende en onroerende goederen

Hierover hebben wij geene verandering aan te stippen.

Giften en legaten

Geene.

Afleggingen en aanleggingen van kapitalen

Er zijn door A. Goossens, tot kwijting van twee rentjens, de eene van fr. 3,63 en de andere van fr. 0,79, aan den penning 20, met fr. 88,40 aan St Pieters-kerk afgelegd, om tot den aankoop van Belgische fondsen 4 1/2 % gebruikt te worden.

Titel VI

OPENBAAR ONDERWIJS

Collegie van humaniteiten

Het is ons aangenaam voortdurend te kunnen melden, dat de goede faam van ons St Joseph-collegie nog jaarlijks aanwint.

Men telde in hetzelfde voor de vacantie 248 studenten, te weten : 151 *internen* en 97 *externen*.

Elf professors onderwijzen de studenten in de verschillende vakken van onderwijs.

Naast dit collegie wordt thans eenen grooten nieuwen bouw aangelegd, die den naam van *Apostolieke school* dragen zal, en waarin kosteloos opvoeding en onderwijs ontvangen zullen jongelingen, beroofd van de goederen der fortuin, maar uitstekend door deugd en talenten. Het doel dezer instelling is van op die wijze missionnarissen voor vreemde landen te vormen.

Middelbare school

Het bestierend bureel der gouvernements middelbare school alhier ter stede heeft geene verandering ondergaan.

De veranderingen welke wij betrekkelijk het onderwyzend personeel hebben aan te stippen, zijn de volgende :

De heer Joseph Arents, die in 1862 de heer G. Sanders, ten gevolge van zijne benoeming te Antwerpen, als directeur der middelbare school alhier werd genoemd, heeft andermaal voornoemden heer Sanders, welke op zijne aanvraag op pensioen is gesteld, aldaar vervangen.

Bij koninklijk besluit van 18 October l.l., is de heer Deschacht, 3de regent, voorloopig tot den graad van 2de regent, in vervanging van den heer De Meyer, bevorderd; en is de heer Mathieu, 3de regent bij de middelbare school te Gosselies, in vervanging van den heer Deschacht, tot 3de regent genoemd. De zelfde heer Mathieu, is bij ministerieel besluit van 14 December l.l. aangesteld, om de plaats van muzikmeester, opengelaten door de ontslaggeving van den heer Cartol, te bekleeden.

De heer Auguste Lust, vroeger directeur der middelbare school te Nieupoort, heeft bovengemelden heer Arents alhier vervangen.

Bij het intreden van het schooljaar 1871-1872, telde men 203 leerlingen, verdeeld als volgt :

In de middelbare school	42
„ voorbereidende fransche klas	92
„ „ vlaamsche	69
Totaal	203

In den laatsten algemeenen prijskamp tusschen de middelbare scholen van België, onder de nieuwe leerlingen, bekwam Em. Van Broeckhoven, leerling onzer middelbare school, den 14^{den} accessit met 74 1/2 punten op 100, namelijk 43 1/2 voor het litterarische en 29 voor het wetenschappelijke gedeelte.

Slechts twee leerlingen onzer middelbare school hebben aan den prijskamp deel genomen.

Gemeente lagere scholen

Onze gemeente schoolonderwijzers en onderwijzeressen blijven bij voortdoring hunne plicht volbrengen.

Met genoegen hebben wij bestatigt, dat onze inwoners dit jaar meerder aanspraak hebben gemaakt om het kosteloos onderwijs voor hunne kinderen te verkrijgen. Er zijn er voor het aanstaande schooljaar 43 meerder dan het verledene jaar ingeschreven.

In onze kosteloze jongens- en meisjesscholen is thans eene fransche afdeeling voor de hoogere klassen tot stand gebracht. Wekelijks besteed men in elke school 7 1/2 uren voor het aanleeren van de fransche taal.

Er zijn voor het schooljaar 1872-1873 voor het kosteloos onderwijs ingeschreven te weten :

Jongens in de stads-school, thans onder de bestiering van den heer Jacobs	285
Jongens in de school te Severdonck, onder de bestiering van den heer Boeckx	29
Stads meisjesschool, onder de bestiering van mejufvrouw Rosalia Van Biesen	141
Meisjesschool te Severdonck	5
Totaal	460

Bijzondere lagere scholen, scholen voor bejaarde personen en zondagscholen

Zie ons verslag over 1858-1859.

Bewaarscholen

De kostelooze bewaarschool, die in het jaar 1870 in onze stad onder het opperzicht van eenige weldadige dames en jufvrouwen tot stand is gekomen, wordt door drie religieuzen bestierd.

Deze school, die door de stad, den staat en de provincie wordt ondersteund, ontvangt kinderen van de twee geslachten, van 2 tot 7 jaren.

De lokalen der school zijn sedert haar bestaan merklijk vergroot.

Deze school, waarin voorbeeldelijke orde en zuiverheid heerscht, is van een onwaardeerlijk nut voor onze stad en strekt tot eenen grooten onderstand voor hare behoeftige volksklas, waar de kinderen van hunne teederste jongheid, beleefdheid, gehoor-, leer- en werkzaamheid worden ingeprent.

De opgemaakte begrooting der school voor het jaar 1873, is nog niet ingekomen, maar deze beliep voor het afgaande dienstjaar, in ontvangsten en in uitgaven fr. 6090,00.

De kosten voor uitdeeling van voedsel en kleeding der kinderen, waren in laatstgemelde begrooting voor eene som van fr. 3990,00 in de uitgaven begrepen.

De provinciale overheid en de staat hebben tot onderstand dezer nuttige inrichting ieder eene toelage van 500 franken voor het loopende jaar verleend.

Scholen van nijverheid, kunsten, ambachten en normaalscholen

Deze bestaan hier ter stede niet.

Onderwijzend personeel, jaarwedden der onderwijzers, enz.

Hier over hebben wij geene veranderingen aan te slippen.

Volgens de stedelijke begrooting is er, voor het loopende dienstjaar, door de stad toegestaan :

- 1° Voor de school van middelbaar onderwijs, onderstand fr. 3550,00
- 2° Voor de stads kostelooze school voor jongens en meisjes, en voor de school te Severdonck . . . » 9800,00
- 3° Voor den onderstand der bewaarschool, voor behoefte kleine kinderen » 1700,00

Totaal. . . fr. 15030,00

Schoollokalen

Wij moeten blijven herhalen dat de lokalen der stads-kostelooze meisjesschool veel te verlangen over laten en veel te klein zijn om al de kinderen, die er recht toe hebben, in op te nemen. En ofschoon de provinciale overheid het gestenid crediet hiervoor door den raad in de stedelijke begrooting voor het loopende jaar, niet heeft toegestaan, hebben wij het ten plichte geoordeeld van andermaal het zelfde crediet in de begrooting van 1873 aan den gemeenteraad voor te dragen.

Onze andere schoollokalen sedert korte jaren gebouwd, ruim en luchtig gemaakt, beantwoorden ten volle aan hunne bestemming. Nogtans hebben wij reeds aan de school te Severdonck onderhoudswerken moeten doen uitvoeren.

Onderstand voor het lager onderwijs

Aan de stad is voor het lager onderwijs voor het loopende jaar andermaal eenen onderstand van 5000 fr. toegestaan. Op deze som hebben wij in de maand Juli l.l. fr. 1250,00 en in de maand September jongstleden fr. 3580,00 ontvangen.

Bijzondere kostscholen.

De bijzondere kostschool voor meisjes, door de Kanonikessen van het H. Graf gehouden, blijft nog altoos onder alle punten aanbevelenswaardig.

Men telt thans in die school 52 pensionnaires.

Buiten de kostschool ontvangen er 195 meisjes het onderwijs, 122 tegen betaling en 73 kosteloos.

Onder de laatste 73 kinderen zijn er 33 die in eene afzonderlijke school het kantenmaken leeren.

Titel VII

SCHOOONE KUNSTEN, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN

Teekenschool

In het afgelopen schooljaar 1871-1872 hebben 110 leerlingen de verschillende cursen der school bijgewoond.

Stads teekenschool blijft steeds den weg des vooruitgangs bewandelen; getuigen hiervan, de werken der leerlingen, welke met verleden kermis, ter gelegenheid der prijsuitdeeling, voor het publiek zijn ten toon gesteld geworden.

Het staatsbestuur blijft aanhoudend de school met giften van modellen en boeken begunstigen, en de provincie en den Staat geeft jaarlijks geldelijke toelagen voor dit belangrijk gesticht.

Bijzondere verzameling van kunstvoorwerpen en oudheden

Het bijzonder kabinet van den heer W. F. J. Van Genechten, rustend ere-voorzitter onzer rechtbank van eersten aanleg, wordt nog steeds door veel vreemdelingen bezocht; jaarlijks wordt het met nieuwe zeldzaamheden verrijkt, en wel namentlijk ontmoet men nu aldaar een prachtige en zeer groote Japansche visschotel, van zes en vijftig centimeters diameter, gansch ongeschonden; ook eene *chimère* van Japoniën in oud *celadon*, met het keizerlijk *cachet*, bronze couleur. Eindelijk een *vase*, in oud porcelein, *craquelé* genaamd; alle voorwerpen heden van groote waarde.

Het beredeneerd catalogoog, waarvan wij in ons vorig verslag gewaagden, is niet in druk uitgegeven. Wij verhoppen nogtans dat de opsteller het in het belang der schoone kunsten zal laten doen.

De verzameling van M. Ignatius Loyens, blijft nog altoos in belankrijkheid aanwinnen. Sedert ons laatste verslag is deze verrijkt geworden met eenige schoone oude aardewerken en porceleinen, alsook met bijzondere metalen kunstvoorwerpen.

Muziekgenootschappen

Over de bestaande muziekgenootschappen in onze stad, hebben wij andermaal geene bijzonderheden mede te deelen. De stad blijft voortdurend jaarlijks eene som van 700 fr. ter hunner ondersteuning uitkeeren.

Muziekscholen

De lessen in onze kosteloze muziekschool zullen door den heer Thibeaup, welke door onzen gemeenteraad, in vervanging van den heer Cartol, is genoemd geworden, met 1 October aanstaande hernomen worden.

De provincie en staat blijven opgemelde inrichting met geldelijke bijdragen ondersteunen.

Letterkundige genootschappen

Geene.

Titel VIII

GEZONDHEIDSDIENST (HYGIËNE) EN OPENBARE GEZONDHEIDS-GESTELTENIS

Nopens het *geneeskundig toezicht* hebben wij geene verandering aan te stippen. In het *geneeskundig personeel* is ook geene verandering geschied.

Openbare gezondheids-gesteltenis

Het is ons aangenaam te kunnen verhalen, dat de openbare gezondheids-gesteltenis thans in onze stad niets te verlangen overlaat. Nogtans zijn er in het voorjaar vele kinderen aan de ziekte *roodvonk*, overleden.

Wij hebben ook nog al verschillende gevallen van kinderpokken gehad.

Koepokinenting

Alhoewel de heer doctor Vermeersch, welke als stads-vaccinateur voor de kosteloze koepokinenting is aangesteld geworden, heeft deze heer, in evenredigheid der geboortens, weinige pokinentingen gedaan.

En niettegenstaande onze aanbevelingen en de zittingen die genoemden doctor ten stadhuize houdt, blijven een groot getal ouders onverschillig en verwaarloozen hunne kinderen te laten *vaccineeren*.

Zindelijkheid der straten

Zie ons verslag over 1852-1853.

Gymnastique of lichaams-oefeningen

Zie ons verslag over 1851-1852.

Begravenissen

Zie ons verslag over 1851-1852.

Sedert ons laatste verslag is er eene vergunning voor begraafplaats op het gemeente-kerkhof gevraagd geworden.

Rampen en ongelukken

Van brandrampen moeten wij gelukkiglijk geen gewag maken. Wij hebben er sedert ons laatste verslag geene te betreuren.

De voorgevallene ongelukken zijn: De verdrinking van een persoon in de vaart op 9 April, en de verhangning van eenen onzer inwoners op 13 Juli laatstleden.

Titel IX

OPENBARE VEILIGHEID JUSTITIE EN GEVANGENHUIZEN

Politie, inrichting en personeel, ordonnantiën en reglementen

De eenige verandering waarvan wij in het personeel onzer politie moeten gewagen, is de benoeming van den toegevoegden P. L. Mahieu, tot hoofdtoegevoegden aan den commissaris van politie, in vervanging van wijlen G. B. Hollauts, den 1 Juli l.l. overleden.

Aanhoudingen, misdaden en overtredingen

Sedert den 1ⁿ September 1871 tot den 1 September ll., heeft onze politie 195 processen-verbaal opgemaakt, te weten :

Voor bankbreuk	1
» beklimming	1
» bedelarij	0
» drenkelingen	3
» verhangings	1
» houdieverij en strooiseldieverij	57
» dieverij van verschillende voorwerpen en hofvruchten	15
» mishandelingen	28
» andere overtredingen aan de gemeente en provinciale reglementen	73
» zinneloozen toestand	0
» aanhouding van deserteurs en bedelaars	2
» opstand door verschillende personen	1
» aanslag op de zeden	1
Totaal	195

De ordonnantiën en reglementen worden tamelijk wel nagekomen.

Zelfmoorden

Wij hebben op ons grondgebied eene zelfmoord te betreuren gehad.

Gevangenhuis

Wij hebben sedert ons laatste verslag geene verandering in het personeel van het gevangenhuis alhier ter stede aan te stippen.

In het gevangenhuis alhier waren er op 12 September ll. slechts 27 gevangenen : 16 van de provincie Antwerpen, 7 van de provincie Brabant, 1 van Oost-Vlaanderen, 2 van West-Vlaanderen, 1 van Luik.

Hulpmiddelen tegen den brand

Onze hulpmiddelen tegen den brand die het verleden jaar met eene brandspuit zijn vermeerderd, zijn allen in goeden staat.

Wij zijn ook nog altoos voorzien van uitdoovende kardoesen van den heer Zaphle, die, zooals men hier vroeger heeft gezien, een bijzonder goed uitwerksel hebben, wanneer men ze bij tijds kan gebruiken.

Paspoorten

Sedert ons laatste verslag zijn er twee buitenlandse paspoorten door onze inwoners voor Frankrijk gevraagd geworden.

Sedert 1 September 1871 tot 1 September ll. zijn er door ons 11 bewijzen van eenzelvigheid afgeleverd.

Zakboekjes voor werklieden en dienstheden

Sedert 10 September 1871 tot 10 September ll., hebben wij andermaal, in uitvoering van het koninklijk besluit van 10 November 1845, 35 zakboekjes afgeleverd.

Aanplakking, openbare roepers

Zonder verandering.

Titel X

BURGERWACHT, MILICIE, GARNIZOEN

Burgerwacht, plaatselijke inrichting, enz.

Zonder verandering.

Milicie

BEPaald AANDEEL

Het aandeel voor onze stad is voor het loopende jaar op 42 bepaald geworden, 38 voor het werkelijk contingent en 4 voor de reserve.

Het getal ingeschrevene lotelingen was 154.

Niemand heeft zich wederspanning getoond.

Gevolg der werking van den milicie-raad

Er zijn andermaal dit jaar drij zittingen van den milicie-raad geweest.

GETAL EN REDENEN VAN VRIJ- EN UITSTELLING

26 Lotelingen, welke dienstplichtige nummers hadden getrokken, zijn door den voornoemden raad, hetzij tijdelijk of definitief, vrijgesteld, te weten :

Voor lichaamsgebreken	14
» kleinheid van gestalte	1
» broeders in dienst	5
» " gepasporteerd	1
» " onderstand van weduwen	5
Totaal	26

VERDEELING DER LOTELINGEN EN NUMMER-VERWISSELAARS DER LICHTING VAN 1870 ONDER DE VERSCHILLENDE KORPSEN VAN HET LEGER

1 ^e Regiment Artillerie	1
1 ^e " "	2
5 ^e " "	1
6 ^e " "	5
» Carabiniers	4
» Genie	2
» Grenadiers	1
1 ^e " Jagers te paard	1
2 ^e " " te voet	6
2 ^e " Lansiers	3
3 ^e " "	1
4 ^e " "	2
8 ^e Linie Regiment	2
10 ^e " "	8
12 ^e " "	3
Ruiterschool	1
Reserve	4
Totaal	47

Er is dit jaar wederom geen enkel reklaam tegen de vrijstelling van andere lotelingen gedaan geworden. Van de 154 lotelingen, dit jaar ingeschreven, zijn er :
2 die alleenlijk kunnen lezen.
15 welke kunnen lezen en schrijven.
87 die kunnen lezen, schrijven en cijferen, en
50 die hoegenaamd geen onderwijs hebben genoten.

Garnizoen. Casernement

Nihil.

Titel XI

OPENBARE BELASTINGEN

Kadaster

De werkzaamheden betrekkelijk het kadaster, worden bij aanhoudendheid in het algemeen alle jaren door den heere landmeter Debont, met zorg verricht.

Grondbelastingen

OPBRENGST

De opbrengst der grondbelasting van onze stad voor het loopende jaar bedraagt :

In principaal ten voordeele van den staat . . . fr. 28560,68

OPCENTIMEN

1° Voor de provincie fr. 3141,81

2° Voor de gemeente » 7420,08

Algemeen totaal. . . fr. 39128,57

En heeft voor grondslag een inkomen van fr. 408,009,52 en is verdeeld op 961 artikelen.

De *mare le franc*, ten voordeele van den staat, is fr. 0,07, 0/0. Ten voordeele van de provincie worden er 11 en voor de stad 26 opecentimen geheven.

Personeele belastingen

GETAL DER AANGESLAGENEN

Onze stad telt 894 belastingschuldigen.
Het verleden jaar was dit getal 861.

BEDRAG DER KOHIEREN

Het gezamenlijke bedrag der kohieren, voor het loopende dienstjaar, bedraagt fr. 37488,78, en is verdeeld als volgt :

Hoofdsom ten voordeele van den staat . . . fr. 24027,77

OPCENTIMEN

1° Voor den staat fr. 3694,52

2° Voor de provincie » 2709,26

3° Voor de gemeente » 6403,79

4° Opnemings-kosten » 53,44

Overeenkomend totaal. . . fr. 37488,78

Huurwaarde

De belastbare huurwaarde volgens de kohieren is fr. 134,802,00.

Deuren en vensters

Er zijn in onze stad 8346 deuren en vensters aan de belasting onderworpen, te weten : 1307 à rato van 8480/100, en 7039 aan fr. 1,06.

Haardsteden

Men telt in onze stad 1401 haardsteden, die belasting betalen, te weten : 513 aan fr. 0,85; 528 aan fr. 1,59 en 360 aan fr. 3,71.

Mobiliair

Het mobiliair is voor een som van fr. 392,216,00 in de kohieren begrepen.

Dienstboden

298 Dienstboden betalen belasting, te weten : 88 fr. 6,36; 119 fr. 8,48 en 91 fr. 14,84.

Paarden

Men telt in onze stad 72 paarden die belasting betalen, te weten : 17 fr. 10,60; 43 fr. 15,00, en 12 fr. 42,40.

Patentrecht

Het getal der patentplichtigen is slechts met 35 verminderd. Men telt er in onze stad voor het loopende jaar 1019.

BEDRAG DER KOHIEREN

Het bedrag der kohieren, voor het tegenwoordig dienstjaar uitvoerbaar verklaard, belooft :

In hoofdsom fr. 9665,45

OPCENTIMEN

- 1° Voor den staat fr. 1033,46
- 2° Voor de provincie » 00,00
- 3° Voor de gemeente » 1836,33

Algemeen totaal. fr. 13435,24

Slijtrecht op de sterke dranken

TEN VOORDEELE VAN DE PROVINTIE

Getal der belastingsschuldigen 184.

Bedrag der kohieren fr. 3891,00

Slijtrecht op den tabak

125 Belastingsschuldigen zijn aangeslagen voor fr. 1120,50

Provinciale belasting op de honden

De provinciale belasting op de honden zal voor 1871 zuiver opbrengen fr. 2263,47. Het 4^e, aan de stad toekomende, zal derhalve fr. 584,87 bedragen.

Accijsrechten

De accijsrechten in onze stad door den heer rijksontvanger gedurende het jaar 1871 ontvangen, beloopt, te weten :

Op het zout	fr. 4028,16
Op de bieren en azijnen	» 25768,28
	<hr/>
Totaal	fr. 29796,44
In 1869 was hiervoor ontvangen	» 40337,68
	<hr/>
Verschil in min	fr. 10541,24

Titel XII

OPENBARE WERKEN

Paroneel, regeling van den dienst

De heer schepen Roest heeft zich gelast met de regeling van de te doene werken aan de stads-gebouwen en bestratingen. De heer Van den Plas blijft steeds gelast de uitvoering er van te bewaken.

Groote wegen en straten

De kasseiing van den steenweg van onze stad naar Lille over Gierle, is tot in het gehucht Lokeren voltrokken.

De aarde- en kunstwerken van de tweede sectie van dezen steenweg zijn door den heer Antonius Van Liempt aangenomen. Wij verhoplen dat men eerslang de hand aan het werk zal slaan, ten einde in het toekomende jaar dien lang gewenschten steenweg ten minsten tot in het dorp Gierle voltrokken te zien.

Onze buurtwegen worden nog steeds goed onderhouden en verbeterden jaarlijks. Wij zijn, met de verbetering der kasseiingswerken op de Grootte Markt voortgegaan. In het Vianen is de steenweg tot aan de laatste huizen afgewerkt. En in de Lindekens is er een schoone steenweg gelegd geworden. Wij denken ook kortelings met de bestrating der Hofstraat te zullen kunnen beginnen.

Stads brandspuiten

Zie hier voren de titel stads brandmiddelen.

Openbare verlichting. — Verdeeling van de gaz

Betrekkelijk de verlichting onzer stad met de gaz, en al hetgene het gaz-fabriek aangaat, kunnen wij verzenden tot het klaar en omstandig verslag, door den heer Aug. Penen, comptabel, onder de directie van den heer schepen Dierckx opgemaakt, en bij het neerleggen der rekening van het geslacht over het dienstjaar 1871, aan den raad medegedeeld.

Herhalen wij nogtans, dat de toestand dezer gewichtige onderneming steeds bloeiend is, en vooruit gaat.

Er zijn uitgeleverd geweest aan de :

		Stad	Particulieren	Totalen
In 1868	cuBieke meters	51646	50504	102150
1869	"	50374	58957	109331
1870	"	50346	59672	110018
1871	"	52895	70302	123197

Waaruit volgt dat de verbruiking jaarlijks aangroeit. De prijs der gaz-kolen die in 1871 reeds per hec-toliter fr. 2,20 hier gelost, bedroeg tegen fr. 1,95 in 1870, klimt nog van dag tot dag, hetgene de winst der stad merkelyk zal doen verminderen.

Markten

Onze maandelijksche veemarkt, welke nog altoos op den eersten Dinsdag van elke maand geregeld wordt gehouden, wordt meer en meer door vele kooplieden uit het land bezocht. Er wordt telkens een aanzienlijk getal vee geveild en verkocht. Wij kunnen blijven herhalen dat ze thans de belangrijkste der Kempen is.

De paardenmarkt, die wij bij koninklyk besluit van 14 Augusti 1869, zijn gemachtigd geworden te houden op den eersten Dinsdag der maanden Februari en December van ieder jaar, is tot nu toe nog altoos onbeduidend. Deze markt is nog niet genoeg buiten ons arrondissement gekend.

Over onze graanmarkt, die nog over eenige jaren door de landbouwers uit de zuider Kempen goed werd voorzien, hebben wij ongelukkiglyk geene verbetering aan te slippen.

De verpachting der plaatsen in de vleeschhal, heeft voor het loopende jaar nogmaals fr. 420,00 opgebracht, in begrepen de 5% voor onkosten.

Het staangeld blijft op onze markten afgeschapt.

Slachthuys

Zie ons verslag over 1864-1865.

Rivieren en waterloopen

Door de aanhoudende droogte in de maand Augusti,

zijn de rivieren en waterloopen op ons grondgebied goed geruimd kunnen worden, hetgene men sedert eenige jaren door de watertrekking en de regens, in het tijdstip der zuivering derzelve niet heeft kunnen uitvoeren.

Men is ook niet verplicht geweest van ambtshalve dit jaar eenige ruiming te moeten doen.

Onderhoud en verbetering der gemeente-gebouwen

Wij hebben ons nogmaals bij den onderhoud der stads gebouwen moeten bepalen.

Opening van plaatsen, nieuwe straten, wegen en waterloopen

Er zijn in onze stad sedert ons laatste verslag, geene nieuwe straten, wegen of waterloopen geopend.

Bijzondere bouwingen

Sedert 1 September 1871 tot 1 September 1872 zijn er nogmaals bij aanhoudendheid aan verschillende gebouwen in en buiten onze stad groote veranderingen en merkelijke verbeteringen gedaan.

Het schepen-collegie heeft buitengewoon vele bemachtingen om nieuwe huizen te bouwen, verleend. De westelijken kant van de St Antoniusstraat is, om zoo te zeggen, reeds met schoone huizen vol gebouwd.

Titel XIII

LANDBOUW

Hoedanigheid en opbrengst van den grond

Zie ons verslag over 1868.

Staat van den oogst

De staat van den oogst, voor wat de wintergranen in het algemeen aangaat, is bijzonder goed geweest, zoo wel in opbrengst als in hoedanigheid, ofschoon, hier en daar, in de blokken, het koren en de tarwe een weinig was geschoten.

Het koolzaad heeft ook veel opgebracht.

De haver heeft meer dan eenen gewonen oogst opgeleverd, maar de hoedanigheid is niet zoo goed dan het verledene jaar.

De boekweit, die zooveel beloofde, heeft eenen zeer slechten oogst gegeven, welke men aan de heete dagen der maand Augusti toewijft.

De klaver, de voederplanten en het hooi, hebben door de natte lente en de gematigde warmte, eene goede opbrengst gegeven. De toemaat is ook wel gewassen, en met het droog weder goed ingeschuurd.

Het najaar, voor wat de speurrie betreft, belooft weinig. In tegendeel beloven de rapen eene goede opbrengst.

Wegens de aardappelooft kunnen wij zeggen, dat deze op ons grondgebied redelijk goed is. En waren de laat geplante, door de heete dagen in de maand Augusti in hunnen wasdom niet gekrenkt geworden, dan

zoude deze vrucht alhier goed gewonnen zijn geweest, ofschoon bij voortdoring de ziekte op de lage en ondiep geroerde gronden andermaal nog al kwaad heeft gedaan.

Wij blijven telken jare bestaligen, dat de hooge, zandachtige, diep beploegde-of-gespitte gronden, den verzekersten aardappeloogt opleveren.

De heer E. Hendrickx blijft bij voortdoring zijne hopbeplanting vergrooten, en door de langdurige warmte die wij dit jaar hebben gehad, heeft zijne hopbeplanting veel opgebracht. De hoedanigheid is ook allerbest.

Opbrengsten

Men berekent dat de volgende granen, zaden, enz., per hectare, middelbaarig in onze gemeente hebben opgebracht, te weten: 1° het koren (rogge) 24 hect.; 2° de wintergerst 28 hectoliters; 3° de boekweit 15 hectoliters; 4° het koolzaad 22 hectoliters; 5° de haver 36 hectoliters en 6° de aardappelen maar 200 hectol.

Over ons aangenomen stelsel tot het berekenen der voormelde opbrengsten, zie men ons verslag van 1866-1867.

Beplantingen en ontginningen

Deswegens hebben wij geene meldenswaardige veranderingen te melden.

Van wege de landbouwmaatschappij van het Noorden zijn alhier ter stede de volgende conferentiën gegeven, te weten:

1° Eene op 26 November II. door den heer Janssens, gediplomeerde boomkweeker te Kessel, welke heeft behandeld over den keus der beste soort van fruitboomen, en op welke wijze zij moeten geplant worden.

2° Eene op 17 December door den heer De Smet,

van Borgerhout, over de meststoffen in de Kempen te gebruiken.

En 3° Op 25 Januari door den heer A. Verellen, veearts te Herenthals, eene praktische verhandeling over de natuur, oorzaak, voortgang of besmetting, en ziekten verschijnsels van het vee; alsmede wegens de voorschriften van de gezondheidspolitic over de runderpest.

De voormelde heeren zijn andermaal door de maatschappij geroepen, om hunne conferentiën in dit jaar nog voort te zetten, alsook de heeren Peersman, professor in de normaalschool te Lier, Devcen, onderwijzer te Hoeylaerd (Brabant) en De Haes, boomkweeker te Heyst-op-den-Berg.

Staat van de paarden en van het vee, opnemng verbetering der rassen, veeziekte

Over den staat der paarden en van het vee, zie men ons verslag van 1866-1867.

Van veeziekte hebben wij gelukkiglijk geen gewag te maken. Alleenlijk heeft men eenige gevallen van kalfziekte gehad, en bij twee landbouwers de besmettelijke tongziekte bestatigd, welke nogtans geene kwade gevolgen heeft doen betreuren.

Veeartsenijdienst

De dienst van den heer F. T. De Backer, als gouvernements-veearts alhier ter stede, blijft onder alle opzichten voldoende. Het is te bejammeren dat men maar al te veel, het vee, door ziekte aangedaan, aan ongediplomeerde meesters (empiristen) toevertrouwd, en laat behandelen.

**Prijskamp voor de paarden, vee, pluimgediert
en landbouw-voortbrengsels**

Deze prijskamp welke op 21 Augusti alhier ter stede plaats had, heeft den gewenschten uitslag niet gegeven waarop men vertrouwde, als zijnde het tijdstip van dezen prijskamp te vroegtijdig bepaald, om over de veld- en hofvruchten te oordeelen. De hitte belette ook het vee zonder gevaar ten loon te stellen.

De jurij, die samengesteld was uit de heeren Florent Ullens, onder-voorzitter der landbouwmaatschappij van het Noorden te Antwerpen; Borrewater, burgemeester, J. F. Gabriels, grondeigenaar, beide te Merxem; De Backer, vecarts te Turnhout; Pittoors, vecarts te Herenthals; C. Van Bael, grondeigenaar te Baerle-Hertog; J. Cools, bestierder der goederen van M. Jacquemyns, te Minderhout; C. Boel, id. id. van de heeren Verlongen, te Raevels, en E. Jespers, grondeigenaar alhier, hebben de volgende prijzen toegekend, namelijk :

HENGSTEN boven de 3 jaren, 1^e prijs, zilveren medalie en 20 fr. V. Mannaerts, te Gheel.

De 2^e prijs is niet toegekend; echter is aan de heeren Schillebeekx, te Retly, en Diels, te Beersse, reeds in vroegere prijskampen be kroond, aan beide eene bronzen medalie toegekend.

MERRIËN boven de 3 jaren, 1^e prijs, zilveren medalie en 20 fr. Jos. Van Gestel, van Turnhout.

ID. id. 2^e prijs, bronzen medalie en 15 fr. Jac. Pluym, van Ravels.

ID. id. met veulen onder een jaar, eenige prijs, niet toegewezen.

RUINEN boven de 3 jaren, 1^e prijs, zilveren medalie en 20 fr. Kinderen Sels, van Severdonck.

ID. id. 2^e prijs, bronzen medalie en 15 fr. J. Van Breda, van Merxplas.

ID. id. zilveren medalie. Jos. Borghs en kinderen Vueghs, van Schuurhoven.

VEULENS onder de 3 jaren, 1^e prijs, zilveren medalie en 20 fr. De heer Bruggeman.

2^e Prijs, bronzen medalie en 15 fr. Ferd. Luyckx, van Oosthoven, en voor 3^e prijs aan Verachtert, van Schorvoirt, eene zilveren medalie.

STIEREN, het meeste voordeel aanbiedende, 1^e prijs, zilveren medalie en 30 fr. Eg. Hendrickx, van Turnhout.

ID. id. 2^e prijs, een bronzen medalie en 20 fr. Maarschalk, van Lichtaert.

KOEIEN, het meeste voordeel aanbiedende, 1^e prijs, zilveren medalie en 30 fr. Jos. Goossens, van Merxplas.

ID. id. 2^e prijs, bronzen medalie en 20 fr. J. Breugelmanns, van Beersse.

ID. id. 3^e prijs, bronzen medalie en 15 fr. J. Roest, van Turnhout.

VAARZEN van 18 maanden, of hebbende 2 tanden, tot 3 jaren, of hebbende 4 tanden (niet gekalfd hebbende), 1^e prijs, zilveren medalie en 30 fr. Ferd. Luyckx.

ID. id. 2^e prijs, bronzen medalie en 20 fr. Jan Vos, van Oosthoven.

ID. id. 3^e prijs, bronzen medalie en 15 fr. Niet toegekend.

OSSEN, de meeste voordeelen voor den landbouw aanbiedende, 1^e prijs, zilveren medalie en 30 fr. Ferd. Van Bael, van Turnhout.

ID. id. 2^e prijs, bronzen medalie en 20 fr. Ad. Van Beek, kapel, Turnhout.

ID. id. 3^e prijs, eene medalie, D. Lauwers, van Papenbruggen.

ID. de vetste voor de slachterij. Eenige prijs, zilveren medalie en 20 fr. J. Bolsius, Turnhout.

De schoonste verzameling HOORNVEE, aan een eigenaar toebehoorende en ten minste 5 stuks uitmakende, eene zilveren medalie en 20 fr. J. Roest, van Turnhout.

VARKENS, 1^e prijs, zilveren medalie en 20 fr. Spillebeekx.

ID. 2^e prijs, bronzen medalie en 10 fr. Baron Coppens.

ID. vetste. Eenige prijs, zilveren medalie en 15 fr. Ant. Facs, van Turnhout.

SCHAPEN, inlandsch en kempisch ras, 10 schapen, met- of zonder ram. Eenige prijs, zilveren medalie en 20 fr. Kinderen Sels, te Severdonck.

ID. HAMELSCHAPEN, 10 stuks. Eenige prijs, zilveren medalie en 20 fr. Rens, van Ravels.

ID. HAMELLAMMEREN, eenige prijs, zilveren medalie. De Vel, Schoonbroek.

ID. MELKSCHAPEN, eenige prijs, zilveren medalie en 10 fr. Rameysen, van Merxplas.

BOKKEN. Eenige prijs, zilveren medalie en 10 fr. Bertels, van Turnhout.

GEITEN. Eenige prijs, zilveren medalie en 10 fr. Wed^e Daems, van Oud-Turnhout.

HOENDERS, kempisch ras, 1 haan en 4 hoenders. Eenige prijs, zilveren medalie en 10 fr. Elisabeth Hens.

Prijs buiten konkoers voor pluimgedierte, zilveren medalie. Bruggeman, van Turnhout.

Prijs buiten konkoers voor pluimgedierte, zilveren medalie. Ch. Hombrouck, van Turnhout.

Voor VELD- EN HOFVRUCHTEN, 20 zilveren medaliën, toegekend aan F. Van Bael, Turnhout, A. Van Genechten, Turnhout, Lenders (Paai), Marchal, Lichtaert, Bruggeman, Turnhout, Van Litsenborg, Turnhout, L. Van den Bossche, Turnhout, Sebastiaensen, Turnhout, Keuppens, Turnhout, Vertommen, Ravels, Roest, Turnhout, Anthoni, Broechem, Bastyns, Beersse, F. Van Bael, Turnhout, Van Genechten, ere-voorzitter der rechtbank, Amsens, Turnhout, Remyssen, Merxplas, Van Haesendonck, Tongerlo, Hendrickx, Turnhout, Borghs, Turnhout.

Voor 2 Bloemtuilen, buiten prijskamp aangeboden, zilveren medalie, Hellemans, hovenier van den heer Tubbax, en Ant. Van Genechten.

Het bestuur der landbouw-afdeeling heeft ook voor de meest verdienstelijkste landbouwersdienstboden, drie prijzen uitgedeeld.

1^e Aan den genaamden Petrus Pecters, dienstbode, wonende bij Daelen, te Oud-Turnhout, eene som van 50 fr.

2^e Aan Andreas Van Kes, dienstbode bij Gerstmans, op de Broeckzijde, eene som van 40 fr.

3^e Aan Guilielmus Van den Eynde, dienstbode bij J. B. Jansen, landbouwer te Beersse, eene som van 30 fr.

Titel XIV

Nijverheids-inrichtingen, stoomwerktuigen, ongezonde en gevaarlijke fabrieken, onderzoeken van commodo en incommodo

De nijverheids-inrichtingen in onze stad hebben geene verandering ondergaan.

Er zijn in den loop van het tegenwoordig jaar andermaal twee nieuwe stoomketels geplaatst geworden, een in het fabriek van gekleurde papieren, enz., van de heeren Glenisson en zonen, van 30 paardenkracht, en het ander van 20 paardenkracht in dat van de heeren Brepols en Dierckx zoon. Er is ook nog een tweede stoomwerktuig op den blijk van den heer Eg. Hendrickx opgericht.

Fabrieken, die men wezenlijk gevaarlijk mag opgeven, of zeer ongezond zijn, bestaan hier ter stede niet.

Elf onderzoeken van *commodo* of *incommodo* hebben er sedert den 1ⁿ September 1871 tot den 1ⁿ September 11. plaats gehad, te weten : 1 voor het oprichten van een chicorijfabriek, 2 voor het maken van eene smis, 5 voor het maken van bakovens en 3 voor de oprichting der voormelde stoomwerktuigen.

Beweging van den handel op de vaart

De aanvoer van bouw- en meststoffen en de uitvoer van brandhout en palen voor de koolmijnen is nog al merkelijk vermeerderd, niettegenstaande de duurte der scheepvrachten.

De verzendingen van kalk voor den landbouw naar de omliggende dorpen, verminderen nog jaarlijks.

De slijting van steenkolen blijft insgelijks voor de opgegevene redenen in ons vorig verslag van 1869, verminderen.

Openbare vervoermiddelen

Deswegens hebben wij geene verandering te melden.

Jaarmerkten

Zie ons verslag over 1847-1848.

Prijs der granen

De middelbare prijs der granen op onze markt verkocht, is geweest per 100 kilogram.

	TARWE	ROGGE	BOEKWEIT
In 1871.	fr. 00,00	fr. 26,06	fr. 00,00
In 1870.	» 00,00	» 21,85	» 00,00

Verskil in meer fr. 00,00 fr. 4,21 fr. 00,00

Bij voortdoring wordt er op onze markt om zoo te zeggen geene tarwe noch boekweitgraan meer verkocht.

Prijs der boter

De laagste prijs, waaraan de boter, per kilogram, op onze markt in 1871 is verkocht geweest, was fr. 2,32, en de hoogste fr. 3,63.

Broodzetting

Zie ons vorig verslag.

Rechtbank

Wij hebben deswege, sedert ons laatste verslag, van geene veranderingen gewag te maken.

Kamer van koophandel, nijverheids-toestand, enz.

Bij haar laatste verslag, op 2 April jongstleden gesloten, geeft de kamer van koophandel, in onze stad opgericht, een omstandig verhaal over den toestand

van den handel, nijverheid en landbouw, in de Antwerpsche kempen, gedurende het jaar 1871. Zij deelt tevens mede de extracten van de processen-verbaal harer zittingen van voornoemd jaar.

Onder anderen bestatigt de koophandels-kamer in gemeld verslag, waarvan wij de lezing aan eenieder aanbevelen, als kunnende hiervan geene algemeene ontleding geven, dat door de meerder loon die de werklieden hier en elders kunnen verdienen, de ondernemingen der landbouwers in de Kempen lijden.

En voor wat onze stad betreft, dat de manufactuurhandel nog jaarlijks toeneemt, maar dat dien in kruidenierderij en in levensmiddelen min of meer kwijnt, en slechts zal verbeteren met de voltrekking van de vaart van St Job en het maken van nieuwe steen- en ijzere wegen.

Gemelde kamer geeft tevens een algemeenen vooruitgang en welvaart van alle de nijverheden der Kempen te kennen. En sprekende over de voorname fabrieken onzer stad, doet zij opmerken, eensdeels : de steeds uitbreidende toeneming van onze boekdrukkerijen, van speelkaarten, gekleurd papier, enz. enz., van onze garen- en linnenbleekerijen; en anderdeels deelt zij mede de aanhoudende bestellingen en vertier van de kanten, van de huidevetterijen, van het spellen fabriek, van de zout- en zeepziederijen, enz. enz. De goede toestand alhier van de beeldhouwkunde wordt ook niet vergeten.

Overigens haalt de kamer over onze aloude tijken en linnennijverheid aan, dat de verzendingen, welke door den oorlog hadden geleden, na het sluiten van den vrede, Pruisen met Frankrijk, andermaal zich hadden uitgebreid. En dat onze nijveraars, opgewekt door den vooruitgang der weefstoffen, en uitvindingen, trach-

ten hun fabriek te verbeteren en nieuwe uitwegen te vinden. Verder dat zij met genoegen eene vermindering van inkooprechten voor de tijken in Frankrijk en in Holland verlangen te zien.

Eindelijk om de belangrijkheid van Turnhout, als handel- en nijverheidsstad andermaal te bewijzen, toont het verslag aan :

Dat het postkantoor alhier voor rekening van het rijk in 1871 heeft ontvangen. fr. 26699,22

Voor de verkochte postzegels » 24137,61

Hetzelve heeft 153686 brieven verzonden. Het bureau telegraphique 5423 telegrammen.

Dat in de statie van den ijzeren weg Lier-Turnhout, alhier ter stede, in 1871 zijn verzonden en aangekomen 25636 tonnen goederen, waarvoor fr. 101763,48 is betaald geworden.

Dat er 82079 reizigers zijn vervoerd en aangekomen, welke fr. 104661,02 hebben betaald.

In transit 18162 reizigers en 12267 tonnen koopwaren, waarvan het aandeel in den ontvangst voor den ijzeren weg Lier-Turnhout beliep op fr. 9703,19 voor de reizigers en fr. 8404,16 voor de koopwaren.

Met den ijzeren weg (*Grand Central Belge*), zijn er 8340 reizigers vertrokken, waarvan de opbrengst is geweest fr. 15054,98. Voor de verzondene koopwaren, beloopende tot 1,898,088 kilogrammen, heeft men betaald fr. 8393,24.

Dat het *Comptoir d'escompte* van de nationale bank alhier, van een groot nut voor den handel is, en dat de 3243 *geescompteerde* wissels in 1871 tot fr. 2,939,314,39 hebben bedragen.

Eindelijk herhaalt de koophandelskamer haar verlangen, tot het bekomen der ontworpen ijzeren wegen,

in ons vorig verslag gemeld. Verder onder andere verzoekende, de verbetering der beide Nethen en van de rivier de Aa, voor de afwateringen in de Kempen, alsmede de daarstelling van nog eenige kleine steenwegen.

Bijzonderheid

Werkstaking door de Wevers

Onze stad gewoonlijk zoo rustig had op 31 Juli een geheel ander aanzien gekregen, en onze linnen- en tijkwevers, meestal bedarde en vreedzame lieden, door- kruisten stadsstraten als opgehitste menschen, en deden door hunne gebaren en hevige woordenwisselingen onder elkander kwade voornemens voorspellen.

Aan onzen achtbaren Burgemeester, aan wie gij l. uwe erkenntenis hebt betoond, zoo wel voor zijne bij tijds genomene maatregelen als voor de kalme vermaningen aan het volk gegeven, en het beleid waarmede hij de politie en de gendarmerie bestierde, zijn wij en onze inwoneren allen dank schuldig. Immers ZED. heeft zeker onheilën voorkomen, waarvan men de ongelukkigé gevolgen niet kan berekenen.

Wij laten hier een klein verhaal van het gebeurde volgen.

Korts na middag biedde zich eene deputatie van vijf wevers bij Mr de Burgemeester aan, betoogde hem dat tijkfabriekanten onder hen hadden besloten van den weefloon te verminderen, en verzochten zijne medewerking om bij hunne meesters den ouden loon te

bekomen, en van misbruiken ten hunnen nadeele bestaande, te doen verdwijnen.

Mr de Burgemeester deed hun verstaan dat zij be- daard moesten blijven, en tot geene ongeoorloofde daden of bedreigingen, die hij in alle gevallen door de politie zoude doen beletten, mochten overgaan; hun verzoekende het werk te hernemen, hun tevens onder- richtende wat nadeel zij door eene werkstaking aan hunne huisgezinnen zouden veroorzaken. Genoemde deputatie van den goeden raad en de aanbeveling des heeren Burgemeesters overtuigd, beloofde hare wel- meenende en oprechte vermaningen aan hunne mede- broeders te herhalen, en hen tot het hervormen van het werk aan te zetten. Maar van de menigte wevers, die in de straten bij elkander waren geschaard, door onderlinge ophietsing verbitterd, begaf er een klein getal tot herstelling des loons, bij zekere fabriekanten, in de Otterstraat. En op het antwoord dat de vermindering hiervan eene bepaalde zaak was geworden, ging tot droevige ongeregeldheden over.

De werklieden bedreigden vervolgens andere fabri- kanten in de Gasthuisstraat, alwaar reeds het klein getal politieagenten en de gendarmerie door den heer Burgemeester opgeroepen en bijgestaan, echter door bedarde vermaningen mochten beletten dat er weinig of geen schade geschiedde.

Doch de heer Burgemeester voorziende, dat de wei- nige politieagenten en het klein getal gendarmen niet in staat waren om een opgeruid volk door den drank opgehitst in den toom te houden, vroeg per telegram den onderstand van de gendarmen van Herenthals en Hoogstraeten alsook eene compagnie soldaten aan den heer Gouverneur te Antwerpen.

Middelerwijl dat ZEd. deze beschermmiddelen voor onze burgeren aanzocht, was het getal ontevredene wevers in de St Antonius- en in de Warandestraat, merkelyk door andere werklieden en namelyk door vrouwvolk vergroot. Het was daar dat wel 1000 man te zamen gepakt, het vrouwvolk de misnoegden opliisten om met de materialen der in opbouw zijnde huizen de politie te wederstaan.

Onze Burgemeester met de Commissaris van politie en zijne agenten, met de luitenant Gregoire, de wachmeester Van den Bossche en drie gendarmen, zijn daar aan wezenlijke gevaren blootgesteld geweest, en hebben door hun bedaard en koen gedrag met 's lands wetten te handhaven, zeker droevige ongelukken voorkomen.

Bij het hooren dat er troepen uit Antwerpen met eenen expressen trein op weg waren, en de aankomst der gendarmen van Hoogstraeten en den onderstand die den heer controleur der douanen met eenige zijner onderhoorige verleende, in den avond gelukte men de openbare rust te herstellen, welke dan ook na het aankomen van een hondertal militairen met zes officieren van het 5de linie regiment, niet meer is gestoord geworden.

Ten gevolge van een gerechtelyk onderzoek werden er 17 personen aangehouden, waarvan er een tiental door de correctionele rechtbank zijn veroordeeld geworden, de minste voor 6 dagen en de hoogste voor 6 maanden gevangenis.

Wij betreuren innerlyk de wanordelikheden die er hebben plaats gehad, en waaraan onze stad nimmer is gewoon geweest.

De ware oorzaak van deze werkstaking was niet zoo

zeer de vermindering van den werkloon dan de wijze van betaling derzelve bij sommige bazen in zwang. Het is immers billijk dat de werkman zijnen loon in geld ontvang; en wij uiten hier den wensch dat weldra dit misbruik uit onze stad verdwijne.

Wij laten zooals in de vorige jaren, cenige historische aantekeningen van de drie laatste eeuwen, door onzen ijverigen en kundigen secretaris opgesteld, volgen.

Ten slotte, Mijne Heeren, blijven wij op uwe aanhoudende medewerking voor stadsbelangen rekenen.

Aldus gedaan en voorgelezen in de openbare zitting van den gemeente-raad te Turnhout, den 7 October 1872.

Ter ordonnantie :
DE SECRETARIS,
P. J. HEUVELMANS.

DE BURGEMEESTER,
J. A. C. HOEFNAGELS.

Verschillende voorwerpen

1572

Paus Pius V mocht de roemrijke overwinning op de Turken van den zeeslag, te Lepante, niet lang overleven. Zijne Heiligheid verwisselde het tijdelijke met het eeuwige den 1sten Mei. Dit was een groot verlies voor het christendom. Zijn onvermoeiden ijver met het aanknoopen van verbintenissen tusschen de katholieke vorsten was steeds overgroot geweest. Waarlijk den dood van Pius V had veel invloed op den koning van Spanje te weeg gebracht, en verkoelde zijne regeringswijze tegen de Protestanten, om zijne gedachten te wenden naar Frankrijk, en af te weren de inzichten van den franschen koning waarmede hij was bedreigd. De kroon van Frankrijk had een verbondschap met Engeland aangegaan, om de zoogenaamde Geuzen in Vlaanderen te ondersteunen. En wezenlijk na dit verbond, veroverden de Hugenoten (Calvinisten) aangeleid door Lodewijk van Nassau, met uitgeweken Nederlanders op 2 Mei de stad Bergen (Mons) zonder oorlogsverklaring te doen.

Even en zoo als het aan Lodewijk van Nassau met de Hugenoten was gelukt Bergen in bezit te nemen, maakte zich de graaf Willem Van der Marek, welke de watergeuzen als hunnen admiraal en met zijne

vloot herkenden, den 1 April van de sterkte den Briel meester, in naam van den prins van Oranje, als wet-tigen stadhouder des konings in Holland, en levens om, zoo als hij zegde, het land te verlossen uit de slavernij van Alva en van den tienden penning.

De steden Dordrecht en Gorkum gingen in de maand Juni in de macht der watergeuzen over. Van der Marek liet de burgers niet mishandelen, maar priesters en moniken hadden van de Luikerwalen allen leed te verduren.

De kerken werden ontheilgd, en al wal waarden had, werd door hun geroofd of vernield. En Van der Marek, deed ondanks de prins van Oranje den 9 Juli 19 priesters en kloosterlingen (1) in den Briel den marteldood ondergaan (2).

Gregorius XIII tot opvolger van Pius V van den Heiligen Stoel van St Petrus gekozen, trachtte even, zoo als zijn voorganger had gedaan, met de verbondene mogendheden, tegen de ongeloovigen, de Turken, de zelfde eensgezindheid, zoo als zij in het vorig jaar waren gestemd, te onderhouden, maar de koning van Spanje, zijne bijzondere belangen boven de andere stellende, sloeg geen acht meer op de dringende aan-zoeken van den Heiligen Vader, of van de Venitianen, omdat hij anders verplicht was van zijne vloot en soldaten in gevaar te stellen. Op deze weigering maakten de Venitianen met den grooten Turk den vrede, en vergenoegden zich met hetgene zij het vorig jaar met den zeeslag de Lepante hadden gewonnen.

(1) Waar onder Nicolaas Van Poppel, van Weelde, die gelukzalig verklaard is, aldaar aanbeden en vereerd wordt.

(2) Men zie de omstandige beschrijving dier martelaars in de 51ste aflevering der katholieke illustratie.

Ofschoon deze vrede aan koning Philippus niet aangenaam was, wilde hij noglans aan geheel Europa doen zien dat hij geen bondgenootschap noodig had, om den oorlog tegen de ongeloofigen te vervoorderen. En in dit voornemen volhardende, beveelde hij aan Don Juan van eene landing in Afrika te doen. Ten gevolge van dit bevel verkoos Don Juan de sterkste schepen en de beste matroozen en krijgslieden die hij had om deze onderneming te doen. Hij stak in de volgende lente van het jaar 1573 in zee, en zeilde aan het hoofd van 100 galeien met vele andere schepen naar Goulette, alwaar hij aanlandde en vervolgens Tunis in bezit nam.

Middelerwijl dat al deze voorbereidselen in Spanje plaats hadden, stelden de Hugonoten aangemoedigd door de afkeerigheid der Hollanders tegen de dwingelandij van den hertog van Alva en de spaansche regering met veel ruchtbaarheid en toestel in optocht tot hulp der Geuzen in Vlaanderen, als meenende waarlijk te zijn ondersteund door den franschen koning. Edoch hunne onderneming werd gestaakt door eene groote moorderij, die op den patroondag van den Apostel St Bartholomeus des nachts, den 24 Augusti plaats had. Karel IX had deze bloedige slachterij bewilligd, meer uit politieke dan uit godsdienstige inzichten. In de stad Parijs deed men dien nacht, waaronder de admiraal Coligny meer dan 200 prinsen, hertogen en edellieden, en 10,000 bijzonderlingen en burgeren ter dood brengen.

De koning van Frankrijk had deze verschrikkelijke slachterij toegestaan om zich gansch van de Hugonoten te ontmaken. Ter herinnering van deze moorderij werd dezen nacht, later en tot heden toe nog in Frankrijk *St Bartholomeus-nacht* genoemd.

De andere departementen van Frankrijk ondergingen dezelfde moorderijen, dusdanig dat het fransche rijk in dien tijd, boven die van Parijs, 500 groote grondheeren en edellieden met 40 duizend particulieren verloor (1).

Niettegenstaande dat al de vorsten van het christendom deze barbaarsche moorderij van een christen koning laakten, was er de koning van Spanje, in tegendeel zoo over tevreden, dat hij den bijzonderen bode, die hem die tijding bracht eene beurs met honderd ducaten schonk. Hij gebod zelfs, dat al de ambassadeurs en ministers hem over deze gebeurtenis hunne plichtplegingen kwamen betoonen.

De onmenselijke gruweldaden die men in Holland op de geestelijke personen pleegde en het vermooren der Hugonoten in Frankrijk boezemde alom hier te lande niet zonder reden aan de pastoors, kloosterlingen en burgers den grootsten schrik in. Immers men had wederwraak van de Calvinisten en Protestanten te vreezen.

Iedereen was beducht niet alleen voor zijn leven te beschutten, maar om hetgene wat hij bezat te behouden, en de plunderingen van 't gemeen volk (Janhagel) af te weren. Politie was er om zoo te zeggen in de vrijheid Turnhout of in de kempen niet, zoo als blijkt uit eene ordonnantie van den souverainen raad wegens de boschplunderingen betrekkelijk het Grootenhoutbosch (Gielschbosch) uitgegeven en waarin men zegt : « *Soo*

(1) Volgens Groens archiven zoude de hertog van Alva tot zijne eer, bij het vernemen van die tijding hebben gezegd. »

« De dood van Coligny gaat ons mee, maar liever hadde ik mijne twee handen laten afhouden, dan deel te nemen aan zulke euveldaad.

« *wanneer de voors. boschueders iemanden op 't voors.*
« *bosch bevinden delinqueren, ofte gelinqueert hebbende,*
« *dat sy de selve delinquanten sullen vanghen ende*
« *opprehanderen ende die bringhen in gevanckenisse tot*
« *Turnhout indien sy des machtigh syn, oft by gebreke*
« *van dien, sullen daer af report doen aen den rent-*
« *meester om tot synder assistentie te nemen de schouteth*
« *van Turnhout, die gehouden wordt de selve te doen*
« *des versocht synde, en de selve te rechte te stellen*
« *voor de wethouderen aldaer tot Turnhout, de selve*
« *daer af de kenisse by deser als van een lith van de*
« *domeynen van Brabant, commiterende enz.*

Men zie hier uit dat de souverainen raad de voorzorge had van te zeggen, vangt de dieven als gij kunt.

Het was ook om die reden, dat men den 28 Augusti de kerkcieraden van St Pieters kerk, en al wat men voor den godsdienst missen kon, naar Antwerpen in de Turnhoutsche Tykhalle vluchtte, en maar den 25 October wederhaalde (1).

Wanneer men de kerkmeesters rekening van dit jaar naziet, kan men ook afleiden dat er in den omtrek van de vrijheid Turnhout, dorpen zonder pastoors of geestelijke herders waren door de begraafnissen van personen en de doopelingen van buitenlieden. Wel is waar de kerkelijke rechten waren er niet hoog, want men betaalde voor de groote lijkdiensten maar 34 stuivers, en voor het luiden der groote klok slechts 3 stuivers.

Overigens was het in Turnhout, en klaarblijkelijk in deszelfs omtrek grooten duren tijd. De boter gol 2 stuivers het pond, het smout 6 $\frac{3}{4}$ stuivers de pot, terwijl men

(1) Peeter Smets vervoerde die naar Antwerpen voor 7 stuivers.

den was voor 7 $\frac{1}{2}$ stuivers kon inkoopden. De graanoogst van het vorig jaar, was gedeeltelijk op het veld, ter oorzaak van de schrikkelijke pest, door gebrek aan werklieden en vervoermiddelen, verrot. Immers wanneer men de bijlage Litt. A overleest, dan zal men bemerken, dat de weduwe van Lambrechts van Thielen, wiens man ook van de pest was overleden, en de Thiende de Negenpaal (2) toebehoorende aan de compagnie Chantrain (3) had gepacht, een getuigschrift van de Turnhoutsche wethouderen had verzocht, denkkelijk om afslag van den pacht prijs te verkrijgen, meldende: Dat om reden de pest langs dien kant zoo vele slachtoffers had gemaakt, dat niemand het graan wilde inschuren, alwaar het dicht bij de huizen stond. Verder dat in de schuur, nevens het huis van zekeren Onbus Sherven, waar de Thiende ten deele was ingeschuurd geworden, in 1572, drie of vier maal de pest nog was uitgeborsten, en dat men het ingeschuurd graanstroo niet had kunnen dorschen uit hoofde dat de muizen alles hadden opgewreten en vernield.

Prins Willem, die met een leger van ongeveer 16000 man sterk in Brabant was gerukt, met het vooruitzicht de Spanjaarden te verplichten Bergen te ontzetten, was bij het ontvangen der nare tijding van St Bartholomeusnacht en het vermoorden zijner vrienden en bondgenoten, zoo verre gevorderd, dat hij niet meer achter uit kon, en hij, ja verplicht was de krijgskans te wagen.

« Daarenboven zat graaf Lodewijk te Bergen in 't nauw, zonder den noodigen voorraad aan leeftocht, onbekwaam

(2) Eene streek tusschen den Graatakker (Gravenakker) oostwaarts en Oud-Turnhout.

(3) De compagnie Chantrain (ridders van Malthe hier ter stede) waren in bezit van de Thienden die vroeger de Tempeliers hielden.

om het lang uit te houden tegen het koninklijk leger, en te worstelen hebbende met de stedelijke regering die, hetzij uit gehechtheid aan den ouden godsdienst, hetzij uit vrees voor wederwraak welke Alva oefenen kon, dezen heimelijk toegenezen waren. »

« Prins Willem verliet dan Nyvel en ging den 7 September, zich neerslaan in het dorp Perronnes, drie mylen van Bergen tusschen Binche en het kamp der Spanjaards. De twee volgende dagen zocht hij de stad nader bij te komen, zelfs daar hulpbenden in te krijgen; doch zulks werd hem belet door den hertog van Alva, zonder dat deze echter eenen algemeenen veldslag leveren wilde, omdat Oranjes ruitery sterker was dan de zijne. »

« Den 11 September zou Willem beproeven, om des nachts uit Harmignies, waar hij op dat oogenblik legerde, een deel zijner manschap in de stad te doen brengen: maar zijn voornemen was verklikt, en kort na middernacht kwam Juliaan Romero, een der voornaamste hopmannen des hertogs van Alva, met een paar duizend man die, om elkander te erkennen, een hemd boven hunne wapenrokken hadden aangeschoten, en overviel het vijandelijk kamp met zulk gevolg, dat eenige doordrongen tot in de eigen tent des prinsen die, gelukkiglijk, wakker gebast werd door een hondje dat aan zijne voeten lag, anders ware hij zeker gevangen geweest. Meer dan drie honderd zijner krijgslieden bleven er dood. »

« Nu verloor hij allen moed en gaf, zoohaast het dag werd, bevel van op te breken en af te trekken latende zelfs wagens en tenten en ja vele gekwetsten in het legerveld. »

« Wat bleef er thans te doen aan Lodewijk van Nassau? Niets anders dan Bergen bij verdrag over te geven, gelijk hij deed of liet doen den 19^e September, met besprek dat hij, naast de fransche oversten, edellieden en krijgsknechten in volle wapenrusting en met vliegende vendels, de stad verlaten zouden en dat de burgers ongehinderd zouden blijven, behalve des konings beamblen of die kennis van Lodewijks aanslag daar toe mede gewerkt hadden. Den 22^e deed de hertog van Alva zijne intrede in de heroverde stad. » (1)

De overgave van Bergen veroorzaakte ook dat alle de andere steden van Brabant en Vlaanderen, onder andere Diest, Mechelen, Dendermonde en Audenaerde, welke de verbondene in bezit hadden, zich overgaven. De stad Mechelen welke hare sleutels aan den prins van Oranje had gebracht, werd drie opvolgende dagen aan ongehoorde gruweldaden en plundering, zonder aanzien van stand of personen, van het Spaansch leger overgelaten. (2)

De veiling van onroerende goederen, die zoo als wij het verledene jaar verhaalden, voor eenen spotprijs werden verkocht, nam nog altoos toe. Om aan onze inwoners van dien lagen prijs, van het gebrek aan geld en de armoede, die hier en in de kempen heerste, een denkbeeld te geven, zullen wij een klein getal van de verkochte huizen in de voorname straten van Turnhout, als ook van eene boerestede en van een parceel land aanstippen.

Den 19^e Maart verklaarde Antonius Wils aan de schepenen van Turnhout, verkocht te hebben aan Mar-

(1) Davids's Vaderlandsche Historie.

(2) Zie de Historie van Mechelen, door David.

tinus Geenthens en Maria Govaerts zijne huisvrouw, een huis, hof en verdere toebehoorten, gestaan en gelegen aan den Cingel van de groote Markt, nevens het huis den Helm, belendende oost aan voormeld huis, zuid aan Huibrecht Viruli, west aan de erve van de weduwe Antonius Goossens, noord aan voormelde Cingel, kommerloos behoudens vier rinsguldens aan de voorkinderen van den verkooper; een veertel koren aan het Gasthuis (Godshuis) alhier, alsmede 14 loopen rogge aan Carolus Viruli en 's heeren cijns voor 152 rinsguldens 14 stuivers 3 braspennig (zie bijlage Litt. B).

De familie Schoenmaekers verklaarde den 16ⁿ April verkocht te hebben het 4de paart van een huis en hof aan Maria Mceus, gestaan en gelegen in de Otterstraat, regnotende oost aan de erve van de erfgenamen wijlen Gillis Van Heze, zuid aan 's Heerenstraat, west aan de erve van Laurys-de Raeymaeker en noord de Klinkstraat, vrij en onbelast behalve 's heeren cijns voor 52 rinsguldens (zie bijlage Litt. C).

Blijkens bijlage Litt. D, verkocht Seger Maes en zijne huisvrouw Maria Van Diest op 9 Juni, een huis en hof, gestaan en gelegen in de Herenthalsehe straat aan Huibrecht Gevaerts, regnotende oost de straat, west en zuid aan den kooper, noord aan de erve Bartholomeus Maes, vrij en onbelast, behalve 's heeren cijns voor 150 rinsguldens.

Voor schepenen verklaarde op 11 Juni Anna Versheps en Hendrik Cauters haren man, verkocht te hebben aan Dingeman Cornelis, een huis en hof, gestaan en gelegen in de Potterstraat, belendende oost aan de Potterstraat, zuid aan de erve Peeter Reyms, west aan de erve Mr Jan Stynen, noord aan Marcus Lybe, vrij en onbelast voor 150 rinsguldens (zie bijlage Litt. E).

Den 13ⁿ derzelfde maand, verklaarde voor schepenen Anna Wils en Frederik Dergent haren man, Maria Wils en Jan Oyen haren man, zich sterk makende voor Barbara Wils, Cornelius Verdonck als momber van de achtergelatene kinderen van wijlen Elisabeth Wils, al te zamen erfgenamen van wijlen Peeter Wils, openbaarlijk het vierde paart in een huis en hof, gestaan en gelegen in de Gasthuisstraat, aan Govaert Smoutslagers, Martens zoon, palende oost aan de erve Maria Wils, zuid aan de Gasthuisstraat, west aan de *geconfisceerde erve ten voordeele van Z. M. den koning van Spanje*, noord aan de erve Maria Wils, belast met drie veertelen koren en elf rinsguldens 's jaars te betalen tegen den penning 16 voor 67 rinsguldens (zie bijlage Litt. F).

Men bemerkte hieruit dat de aangeslagene goederen van de inwoners ook alle geene koopers hadden mogen vinden.

Bij openbare veiling bij keersbranding (zie bijlage Litt. G) verkocht Wouter en Hendrik Van Wortel, Cornelia en Catharina Van Wortel en met een van rechtswege gegeven momber voor het kind van wijlen Dierk Van Wortel op 24 Januari, aan Andreas Van der Smissen. Eene stede, huis, hof met zijne toebehoorten, gestaan en gelegen te Oosthoven, oost aan de erve Pauwels 's jongen, zuid aan de erve Goris Cursters, west aan de erve Laurys De Decker, noord aan 's Heerenstraat, kommerloos behalve vier loopen erfrogge aan den Heiligen Geest (den Armen) en 24 stuivers aan de erfgenamen Steven Facyendries met een halve stuiver 's heeren cijns voor 52 rinsguldens.

Den 13ⁿ October verklaarde bij cede voor schepenen Thomas Van der Smissen, verkocht te hebben aan Jan

Gevaerts, Peeter 's zone, als momber van het kind Geeraerd Gevaerts, en tot deszelfs kinds behoef, eenen akker groot omtrent 60 roeden, gelegen in het Wezel-akker, oost aan de erve van de kinderen Stockmans, zuid enz. enz., vrij en onbelast behalve 's heeren cijns voor twee rinsguldens (zie bijlage Litt. II).

Overigens bemerke men uit de bijlage Litt. I, dat zekeren Stacius Tribbe, een reiziger van den koopman Werner Walssaert van Hervorde in Westphaliën eenen merkeliijken tijd in de vrijheid Turnhout verbleef om linnegarens aan de tijkbazen te verkoopen en tijken in te koopen, het noodig oordeelde van een getuigschrift van zijn lang verblijf alhier aan de heeren schepenen te verzoeken. Klaarblijkelijk omdat hij weinig zal hebben kunnen doen, want handel en fabricatie was gansch verlopen).

Men zie ook uit dat getuigschrift dat de Westphali sche garens, die men nog korte jaren geleden, hier als onmisbaar voor de fabricatie der tijken beschouwde, alstoen reeds te Turnhout gekend waren.

1672

Frankrijk had alvorens den veldtocht te ondernemen alle voorzorgen genomen en zijn leger langs Picardien naar Charleroi doen optrekken, alwaar den koning hetzelfde leger sterk 176687 mannen, verdeelde om drie of vier steden van ons land te gelijker tijd aan te vallen. Ondertusschen werd 's konings manifeste in de maand April 1672 afgekondigd waarin hij geen ander reden in aanhaalde, dan het *belang van zijnen roem en de slechte voldoening* die hij door het gedrag der Hollanders had verkregen.

De Spaansche Nederlandsche provinciën door dezen inval verschrift, ofsehoon Lodewijk XIV overal ruchtbaar maakte dat zijne voornemens niet ten doel hadden deze provinciën te benadeelen, maakte de gouverneur generaal den hertog de Monterai opmerkzaam en verplichtte hem van zich in staat te stellen om zich des noodig te kunnen verweren. En hiertoe was geld noodig. Derhâlve deed de gouverneur generaal en de bestendige staten van Brabant, door den heer Boutten, uit Antwerpen, den 5^e Februari aan de zeven kwartieren uit hunnen naam schrijven : dat den nood daar was en het den dienst van Z. M. en het gemeene best vorderde, dat dezelve kwartieren dadelijk de geheele be-

lastig van den 20sten en 40sten penning, van een jaar van al de goederen, gronden en erven onder dezelve kwartieren gelegen, moesten voldoen. Volgens de bekendgemaakte ordonnantie, daarover uitgegeven of wel ten naasten bij in het *contingent* van de som van 120 duizend guldens, ten langsten donderdags daarna. (1) Turnhout moest hierin bijdragen 13606 rinsguldens 17 stuivers.

De hoofd-officieren en de algevaardigden der zeven kwartieren besloten van de eerste helft van hun aandeel binnen de veertien dagen te voldoen in handen van den rentmeester Mr Van Parys, en de andere helft de volgende acht dagen.

Doch daar het geld alstoen niet gemakkelijk te krijgen was, om de bepaalde som aan den rentmeester Mr Van Parys te kunnen betalen, besloten de Turnhoutsche wethouders van hunnen Borgemeester Matheus Empsens, om alle schaden te voorkomen, te machtigen van duizend guldens op zijnen naam en credit, op te halen voor den tijd van drie maanden, alsmede dat den interest aan hem door de vrijheid tegen den penning 20 zoude worden goed gedaan. (2)

Later moest het kwartier van Turnhout voor zijn aandeel in eene andere belasting van 84 duizend gulden nog 17304 gulden opbrengen, en voor welke belasting de gouverneur generaal, den 16 Februari de hoofd-officieren te Brussel binnen de vier dagen ontbiedde. (3)

De secretaris der vrijheid werd den 22^e derzelfde maand gelast naar Brussel te vertrekken om de voorstellen des heeren gouverneurs te hooren.

(1) Zie bijlage litt. K.

(2) id. litt. L.

(3) id. litt. M.

Turnhout betaalde dat jaar ook voor de gewone bedden 4599 gulden.

Voor dat deze buitengewone heffing van lasten werd bevolen, was ons land reeds door de belasting van (schouw- en ploeggeld) dat veel gemor en tegenstribbeling bij de inwoners veroorzaakte, overlast. Zelfs de schepenen van Turnhout, Augustijn Willems, Willem De Visser, Adriaan Deneus en Jacobus Sibs, voor onlusten bevreesd, waren den 6^e Maart genoodzaakt van uit naam der Vrijheid, de schepenen Jan Sryvers en Nicolaas Loomans, alsmede den secretaris Van Meurs, welke het kohier van die betaling hadden opgemaakt, enz., op 7 Januari met den secretaris hadden medegegeven om aan den heer Van Parys, rentmeester der Zeven Kwartieren van Antwerpen te overhandigen, te waarborgen voor al de schade, onkosten en interesten die hier uit mochten voortvloeien, te voldoen onder verbindtenis *provo juris et styli* (1).

De hertog de Monterai bezocht vervolgens alle de steden op de grenzen van zijne heerschappij, deed versterkingswerken verbeteren en fortificatiën maken die hij met wapens voorzag en met krijgsvolk bezette.

Onze Turnhoutsche wethouders, die alle deze voorzorgen niet zonder nadenken zagen, deden om de meubelen van hunne weldoenster, de prinses Amalia van Oranje, te vrijwaren, van haar kasteel alhier naar St Geertruidenberg, alwaar H. H. waarschijnlijk toen ter tijde verbleef, vervoeren met de karren van Hendrik Colen, Jan Schryvers en Peeter Van Eyck, en aan welke personen zij 42 rinsguldens betaalden. De schepenen zonden met dezelfde karren aan H. H. twaalf koppelen kapuinen, die 30 rinsguldens kosten.

(1) Zie bijlage litt. N.

Aan de graaf van Nassau, die te 's Gravenmoer lag, vereerden de wethouders, in recommandatie der Vrijheid, twaalf koppelen kapuinen, waar voor zij 36 gulden betaalden.

Middelertwijl dat dit geschiedde, trokken er drie fransche legers langs den kant van den Rijn, en het vierde overweldigde de steden St Truyen, Tongeren en Maaseyck. Vervolgens drong het fransch leger tot in het midden van Holland en ontnam aan de Vereenigde Staten meer dan vijftig steden, versterkingen, groote vlekken en dorpen, alwaar de soldaten de grootste wreedheden aan de inwoners deden ondergaan, welke nooit gehoord waren geweest. Hunne razernij beperkte of verzadigde zich niet alleen met de mannen en vrouwen alle onmenselijke pijnen en mishandelingen te doen verduren, maar ook de kinderen vermochten hunnen bloeddorst niet verzadigen.

Volgens een boek, bij wijze van zamenspraak opgesteld en in 1673 (1) onder den titel van : *De Fransche tirannij in de steden van Holland uitgevoerd*, verrijkt met gegraveerde platen, gemaakt door den beroemden Romanus De Hoog, en met privilegie van de generale Staten uitgegeven, en waarin een vader aan zijn zoon de gebeurtenissen van dezen inval verhaalt. Volgens dit boek staken de fransche soldaten de kleine onnoozele kinderen aan hunne pieken, om ze aan hunne moeders te vertoonen die aan hunne beestachtige onbeschoftheden niet wilden voldoen, of wierpen ze in hunne tegenwoordigheid op het vuur en lieten ze verbranden. Vrouwen, dochters, jonge meisjes, zonder

(1) Dit boek werd tot op het laatst van de verledene eeuw, verplichtend in de openbare scholen gebruikt, om een afschrik van de fransche natie in te boezemen.

onderscheid van rang of jaren, werden verkracht, vermoord, mishandeld en gepijnigd op de wreedtst mogelijke wijze. Van sommige sneden zij de borsten af, van andere den neus en de ooren, en joegen ze met zwaard of stokslagen in het water of het vuur, terwijl er andere op eene allerschandigste manier ten loon werden gesteld en gebonden aan palen of boomen, om tot spot van die onmenselijke barbaren te dienen. Deze wreedaars dwongen ook zoo wel aan de mannen als aan de vrouwen, van groote hoeveelheden water te drinken, legden hen dan op den rug om over hunnen buik te loopen, voor het genoeg te hebben van dat water als uit eene fontein uit de mond en neuzegaten van die ongelukkigen te zien spatten.

Zij bonden er vele andere armen en beenen en deden hun de voetzolen langzaam verbranden.

Eindelijk het staal, het vuur, brandstichtingen, den roof, plundering, verwoesting, en al wat men tot afkeer en schrik kon uitvinden, werd er door die onmenselijke soldaten in het werk gesteld en uitgevoerd, zonder, zooals men zegt, het huone overheden konden beletten.

Terwijl de overwinnende wapens van Frankrijk Lodewijk de XIV; om zoo te zeggen, zijn verlangd doel deden bereiken, nam deze vorst het voornemen van zijne overwinning te voltrekken met zijn leger tot ontrent Amsterdam te doen voortrukken, ten einde zich van deze groote stad meester te maken.

De Vereenigde Staten in den uitersten nood, zonden afgevaardigden om vrede af te smeeken, maar de koning weigerde hen te ontvangen, en deed hun nagevoeg het volgende door M^r De Louvois zeggen :

Dat Z. M. hun geen voorstellen wilde doen en dat

zij moesten aanzien al wat de koning had ingenomen, aan hem bleef, en dat het overige welhaast zoude volgen. Dat Z. M. verstond, dat hem de oorlogskosten zouden worden wedergegeven, alsmede die van zijne geallieerden. Overigens, en dat wanneer de Staten wilden behouden het weinige dat hun overbleef, zij dadelijk moesten toestemmen en aan Frankrijk afstaan het graafschap Meurs met vele andere grensplaatsen, en hetgene zij bezaten tusschen den Rijn en de Spaansche Nederlanden.

Hij voegde er bij : Dat de Vereenigde Staten verplicht waren van aan den koning alle jaren aan te bieden door een buitengewoon afgezantschap eene gouden medalie van een half pond zwaar, meldende dat zij het behoud van hunne vrijheid aan hem te danken hadden.

Dit voorstel had niet alleen ten doel om de vereenigde provinciën in den toom te houden, maar ook om de Spaansche Nederlanden, waarvan hij zich naar welgevallen ook zoude kunnen meester maken, te veroveren. Ofschoon de Hollanders hun land en vrijheid bijna verloren beschouwden, oordeelden zij nogtans deze voorwaarden onaannemelijk, en verkozen van liever met de wapens in de hand te sterven, dan zich als slaven over te geven aan eene natie die hun zoo barbaarsch behandelde. En zooals allen tot de uiterste verwerping waren gestemd, besloot men van zich tegen het koninklijk leger van Frankrijk te verdedigen, en verschillende landstreken onder water te zetten.

De Vereenigde Staten deden dadelijk de dijken doorsteken en de zeesluizen openen. Al de bruggen werden afgebroken en de wegen onbruikbaar gemaakt, dusdanig, dat het geheele land in korten tijd aan eene zee geleeke en het fransch leger gedwongen was met overhaast achteruit te trekken, na dat er alreeds eene groote menigte van hen waren verdronken.

Jacob Schioenmaekers, bode op 's Gravenhage, werd van wege de schepenen van Turnhout dien tijde gelast, ten dienste der Vrijheid, negen dagen uit te gaan, om gedurig tijding en verslag te doen, als de Franschen omtrent 's Bosch en in andere Hollandsehe steden waren liggende. Voor deze diensten werd hij slechts met 12 rinsguldens, begiftigd (1).

Keizer Leopold van Oostenrijk onderricht dat de koning van Frankrijk hem had bedrogen, en allcentlijk den oorlog aan de Hollanders had aangedaan om zich na de overwinning van hun land, ook van de erflanden van het huis van Oostenrijk meester te maken, verklaarde zich tegen Frankrijk en maakte, met de Vereenigde Staten, den 27 Juni een traktaat waarbij hij aannam van het leger van den keurvorst van Brandenburg te versterken met 5000 ruiters en 7000 voetknechten en kanons in evenredigheid. Leopold hield woord en zond den generaal Montecuculi, aan het hoofd van zijne troepen naar het land van Cleef, om er aanvullender wijze te werk te gaan.

Karel II, de koning van Spanje, die ook niet gaarne zag dat Lodewijk de XIV de vereenigde provinciën veroverde, beval aan den hertog de Monterai, van de Franschen in Vlaanderen aan te vallen, om 's Franschen konings te dwingen van zijne eigene staten te bewaken.

Hierop lichtte de gouverneur-generaal onzes lands groote sommen, wierf soldaten aan, en zond 8000 man tot onderstand der Hollanders. Middelerwijl deed hij de voornaamste plaatsen van de provinciën die onder de heerschappij van den Spaanschen koning stonden, versterken, in afwachting van de voorname onderstan-

(1) Zie bijlage litt. O.

den van verschillende vorsten van het keizerrijk, die beducht waren dat Lodewijk XIV door de verovering van alle de Nederlandsche provinciën, den universeelen Monark van Europa zoude worden.

En dit was ook, zooals men zegde, het doel dat hij betrachtte.

De zeven kwartieren van Antwerpen stonden op 11 Juli toe, van een regiment dragonders ten hunnen kosten, ten dienste Zijner Majesteit den koning van Spanje te *equiperen* (van het noodige te voorzien) en waarin het aandeel was van de kwartieren van :

Hierenthals	guldens 3226 10 st.
Gheel	» 1935
Santhoven	» 1973 5 »
Arckel	» 1840 10 »
Ryen	» 2529
Hoogstracten	» 2787 15 »
Turnhout.	» 3708

Samen 18000

Het aankopen van ieder paard werd berekend op 60 gulden.

Hieruit kan men oordeelen, dat het kwartier van Turnhout, door de bescherming van prinses Amalia van Oranje in eenen welvarenden toestand verkeerde. Immers in hare vrijheid was voor dezen oorlog, handel en nijverheid in eenen bloeienden toestand. De linnen-, laken- en tijkenweverijen, alsmede de huidvetterijen hadden groote verzendingen.

Het onderwijs liet hier ook niets te verlangen over. De latijnsche scholen (1) telden vele studenten, en men

(1) Deze scholen bestonden in de Prinsenstraat (Beggijnestraat) waar nu de staats middelbare school is.

gaf aan den rector Jacob Jaspers, kanonik regulier van Corsendonck, eene jaarlijksche toelage van 1400 guldens, hetwelk ter dier tijde eene merkelijke som was.

De Vrijheid had in haren kring drie zoogenaamde Duitsehe of Vlaamsche scholen; en de gehuchten Oud-Turnhout en Schoonbroeck ieder eene.

Lodewijk XIV ziende dat de oorlog tot zijn nadeel veranderde, had reden van zich te beklagen over zijne onbuigzaamheid betrekkelijk de aan hem gedane voorstellen tot den vrede, en van de gelegenheid te hebben laten ontsnappen van denzelfen roemrijk, gelijk hij het had kunnen doen, te eindigen. Zijn leger was dusdanig verzwakt, censedeels door eene menigte garnizoenen, die hij in de veroverde plaatsen had gelegd, en anderdeels door de verliezen welk zijn leger door de overstroomingen, en andere ontmoetingen en gevechten had ondergaan dat het moeielijk was van nog eenige ondernemingen te doen. Zoo dat den koning, beschaamd omdat hij in zijn doel niet had mogen gelukken, den weg naar Versailles hernam, waar hij werd opgevolgd door zijne hovelingen, die meer verlangde de zwier en levenswijze van het hofleven, dan de gevaren des oorlogs te ondergaan.

Het bondschap dat de keizer met den koning van Spanje en den keurvorst van Brandenburg, voor de verdediging van Holland had gesloten, werd den 13 October vernieuwd.

De keurvorst aan het hoofd van een leger trok te veld langs den kant van Westphalien om den bischop van Munster en den keurvorst van Keulen te noodzaken aan hun bondgenootschap met Frankrijk af te zien en den burggraaf de Turenne te dwingen van Holland te verlaten om den voortgang der Duitschers te verhinderen.

Terzelve tijd ging de prins van Oranje Charleroi belegeren om de Franschen Maastricht te doen verlaten, welke stad hij schijnbaar wilde belegeren. De prins gelukte in zijn voorgenomen doel, brak het beleg op, ten einde zijne krijgsmacht elders te kunnen gebruiken, want de veldtocht bleef den geheelen winter voortduren.

De prins van Oranje die met zijn leger in zijnen optocht naar Maastricht over Hoogstraeten naar Turnhout was gekomen, liet in de tweede genoemde plaats en omliggende dorpen zijn leger rusten. Z. II. kwam alhier, de aankleving van de Turnhoutsche bewoners voor het huis van Oranje kennende, met een klein gevolg en eenige zijner officieren alhier op het kasteel verblijven. De wethouders over dit vertrouwen vereerd, schonken aan Z. II. voor zijne keuken een zeker getal kapuinen, buiten die welke zij hem reeds te Hoogstraeten hadden toegezonden en waarvoor zij 52 1/2 rinsguldens uitgaven. Zij vereerden hem tevens twee lammeren die 8 rinsguldens 13 stuivers kostten en de noodige haver voor zijne paarden. Overigens noodigden de schepenen den prins voor zijn vertrek naar Maastricht op vrijheidskosten met zijne officieren op een banket. (1)

Tenzelfden tijde als de prins van Oranje te Turnhout vertoefde, werd de zoon van den koning van Engeland alhier op vrijheidskosten geherbergd.

De schepenen oordeelden het noodig van tot alle veiligheid van den prins van Oranje en den zoon van den koning van Engeland, op de groote wegen draai-boomen te maken en overal wakers te zetten. Zij betaalden voor geleverd bier voor dezen gedanen dienst en voor het hout 25 rinsguldens. (1)

(1) Zie bijlage Litt. P.

Ondertusschen dat de genoemde prinsen alhier verbleven, kregen zij een bezoek van den ambassadeur van Engeland die door de vrijheid Turnhout naar Antwerpen reisde, en ter welker gelegenheid men op bevel van schepen twee maal, bij zijne aankomst en vertrek de groote klok luidde. (1)

Z. II. de prins van Oranje vervorderde zijnen optocht van Turnhout naar Tongeren op Maastricht met zijn leger op 10 en 11 November over Severdonek, alwaar de asch van den wagen, geladen met zijn keukengerief, in het ijs brak. De rademakers Peeter Peeters en Peeter Hermans herstelden hem, en verkregen van de schepenen voor loon eene som van zeven rinsguldens. Zij betaalden ook voor de vracht van de bagacie van den prins 7 rinsguldens. (2)

Op het laatst van December van hetzelfde jaar, kwam de prins van Oranje met zijn leger terug. Hij trok zonder oponthoud van hier met zijne troepen naar Breda. Een zoo genaamde Willem De Visscher haalde met zijne paarden en karren te Casterlé zijne bagacie en vervoerde dezelve naar voornoemde stad. De Turnhoutsche wethouders betaalden hem hiervoor 21 rinsguldens. (3)

Met den doortocht van prinses leger had het land van Turnhout hoegenaamd niets geleden, terwijl de naburige dorpen van de zeven kwartieren van Antwerpen er zeer mede overlast waren geweest en schaden hadden ondergaan.

Het was ook niet zonder gegronde reden, dat de nieuwe en oude schepenen op 15 Januari van het volgende jaar besloten hunne dankbaarheid hierover

(1) Zie bijlage Litt. P. — (2) Id. id. Q. — (3) Id. id. R.

aan H. II. de prinses Amalia te doen kennen, en 200 ducatoons verceden: (1)

De Turnhoutsche wethouderen, tevreden over hun genomen besluit van 10 December van het vorig jaar, wegens den schepen-keus voor 1672, en de toegevendheid die zij hadden en den dienst die zij hierdoor aan prinses Amalia hadden bewezen, zonder nogtans aan de vrijheidsprivilegiën te kort te doen van haar beleefd verzoek in te willigen, had de onaangenaamheid en de tegenstrijdige gevoelens van H. II. met de wethouderen voor den schepen-keus doen verdwijnen. Men moet weten dat het kiezen van het schepen-collegie, waaruit H. II. er twee vermocht te noemen, niet volgens haar verlangen was geschied. (2)

De personen welke zij had genoemd, hadden hun ambt geweigerd aan te nemen. Derhalve verzocht zij de wethouderen van die zelfde inwoners welke het verledene jaar het schepen-ambt niet hadden willen bedienen, niet meer te herkiezen. (3)

Bij missive van 20 December 1671 (zie bijlage Litt. V) antwoordden de heeren schepenen aan den heer Noortwyck, raad en secretaris van de prinses Amalia, dat zij volgaarne aan haar verlangen wilden voldoen en ten dienste van H. II. en tot nut der vrijheid, volgens hun geweten de geleerdste en de bekwaamste inwoneren zouden kiezen.

Ondertusschen dat het vooraangehaalde was voorge-

(1) Zie bijlage Litt. S.

(2) De schepen-keus geschiedde gewoonlijk op Lichtemisdag en men feestte dan altoos op het stadhuis. Men noemde dit feest schepenenmaaltijd. Laurys Janssen met zijne zonen speelden op de danspartij en Aermont Verhaegt leverde een *quartel* wijn in 1672.

(3) Zie bijlage Litt. T.

vallen, was er den 7 Augusti eenen brand in het Luifgoir ontstaan. Het groote moerveld stond in volle vlam. Doch de spoedige hulp die de inwoners van Oosthoven en Oud-Turnhout toebachten belette deszelfs voortgang en het vuur werd door hun gebluscht.

De wethouderen, om hunnen ijver en moeite te beloonen, belaalden voor gedronken bier aan die van Oosthoven 7 en aan die van Oud-Turnhout 11 rinsguldens. (1)

Den 23 Augusti vereenigden in vrijwillige zitting *de gecommiteerde van het land van Turnhout*, en besloten dat ten aanzien van de groote weldaden, die hare Hoogheid prinses Amalia van Oranje aan de vrijheid en den lande van Turnhout had bewezen, het gevoeglijk was van ter gelegenheid van haren geboortedag, aan H. II. het gewoon *honorair* te yeceren. Zij gelastten tevens den secretaris van aan de prinses brieven van gelukwensching te schrijven, en de vrijheid en lande van Turnhout steeds in hare bescherming aan te bevelen.

De secretaris deed in dezelfde zitting kennen, dat hij voornemens was binnen eenige dagen naar den Haag, voor eigen zaken, te vertrekken, zelfs H. II. persoonlijk zoude gaan gelukwenschen, en de stukken lijnwaad voor haar besteld, zoude mede nemen. Hier voor werd aan den secretaris vijf dagen vacatie toegestaan (2).

Op het einde der maand September vernamen de Turnhoutsche inwoneren met groot genoegen, uit eenen brief door den erw. heer Petrus Govaerts, aan de wethouderen van Turnhout geschreven, dat hij, hunnen

(1) Zie bijlage Litt. W.

(2) Zie bijlage litt. X.

inboorling (1) professor in het collegie *Castro*, zijn exaam had gedaan en aangenomen was om zijne *licentien* in de Heilige Godheid en beide de rechten te, zamen op 11 October te doen. Z. Eerw. verzocht van de genoemde wethouderen onder uitdrukking van zijnen hartelijken dank over de genotene weldaden en genegenheid, de gunst, van op dien dag met hunne tegenwoordigheid aangemoedigd en vereerd te worden. Zijn brief luidde :

Edele voorsinnighe goetgunstige Heeren,

Alsoo ick heden geexamineert en geadmitteert ben om mijne licentie te doen in de H. Godtheit ende beyde rechten (samen op eenen dach die sal wesen de elfste van October : bidde ootmoedelyck om voor mynen twege en faueur en geluck op den selven dach mogen vereert en gecourageert te wesen door de tegenwoordicheyt van mynheeren. Eenen soldaet vecht kloekelycker in de presentie van synen meester, als natuerelyck is, sal my meerder moet en couragie geven yet vuyt te wercken in de presentie van myn eygene heeren mynder geboorte plaetse als hondert andere, en soude UE. door hooger order ende noodsaeckelycker affairen belet soo importunelyck myet derven ver-soecken en soliceren, ten sy kenbaer waere de groote sorghe en estime die de heeren en magistraet van Turnhout altyt gehad hebben tot de studie en haere liefhebbers. De eenighe oorsaecke waarom van over veele jaeren Turnhout soo veel geleerde mannen heeft vuytgebroeyt, alsoo andersints egeene studenten voortseomende vuyt die plaetse daer de studie egeen acht en heeft ende weldoenders dese des heeren sorghvuldigeyt en onverdiende affectie hebbe ick nu over lanck en menichmael gunsten, en heeft my altyt het principaelste espoir en anwackinghe geweest om allengskens in te volgen de voetstappen van soo veel Turnhoutse exemplen. Vertrouwe en herbidde wederom

(1) Petrus Govaerts werd geboren in het huis « den Grooten Engel » nu aan Mr Huybrechts toehoorende.

om in dese occasie door UE. overcompste te continueren tot myn couragement In dese hoop en betrouw sal ick naer toewenschen aen Myne Heeren voor alle geiuck en prosperiteyt my teekenen goetgunstige heeren des heeren oudtmoedigen verobligeerden dienaer.

(Get) Pet. GOVAERTS.

Opschrift edele wyse en voorsienighe heeren, mynheeren scouteth scepenen en raedt der stad en Vreyheyte van Turnhout.

De volgende resolutie werd door de schepenen op den vooraangehaalden brief genomen :

Op den 2^{den} October 1672 die scouteth scepenen ende geswoorne op den stadhuyse alhier collegiaelyck vergadert synde en den bovenstaende geinsereerde missive door haeren secretaris hier voorgelosen synde, hebben goetgevonden en geresolveert aen den eerw. heere Petrus Govaerts, haeren ingeboorne en tegenwoordich professor in *Castro* tot Loven te doen en te veeren eene recognitie van hondert en twintich guldens, in plaetse van een stuk silveren werck, geconsiderceert seeckere redenen de voors. heeren daertoe moverende oock te meer terwylen de voors. heere Govaerts is een man van groote hope en tot noch meerderen graet staet gepromoveert te worden, en woortdy en volgende den licentiaet en secretaris Van Meurs geauthoriseert om de selve somme by brieve van congratulatie aan den selven heere Govaerts te notificeren.

Als een gevolg van de voormelde resolutie, schreef de secretaris aen den eerw. heer P. Govaerts, den volgende brief :

Alsoo wy nyet sonder contentement en groote blysscap UE. jaer aengenaeme missive ontvangen hebbende, daerby aen ons t' faueur en nochtans sonder plichte gedaen en gelhoont woort van ons te vsoecken, tot UE. respectieve licentyen, waer over wy deshalvens ons gestelt vinden in dusdanige obligatie, dat wy ons ontmachtig vinden van daer

op eenighe behoorelycke herkenenisse te doen, doch naer dyen wy ons goet betrouwen hebben gestelt op die goetheyt en gunste van UE. t' onswaerts, soo nemen wy d'assurantie en geyen ons d'eere dat UE. respectie acten des licentyen door P. Van Zoutelande, onze hooftscouteth, eenigo scepenen en de secretaris deze onderteekent hebbende de selve acten met hunne presentyen sullen comen. beeleeden, geaccompaigneert met eene somme van hondert en twintich guldens, als synde eene cleyne oblatie en gevolghe onse vaderlycke plichte. Biddende UE. de selve somme voor een teeken van danckbaerheit t'accepteren en considerende onser allen goeden intentie daer toe wy ons oock dienen van de tegenwoordigige occasie op UE. acten die wy wenschen den goeden Godt tot sallicheyt mag vleenen en eyndelyck tot volcomen gesontheyt en alle soorten van contentement UE. mach tenderen, bedroeft synde dat onsen goeden yever nyet meer permittiert met dese conjuncture des tyds die wy syn hebbende om UE. meer satisfactie connen thoonen, doch betrouwende om. op UE. ingeboorne goetheyt sullen altyt thoonen en blyven die syn UE. diennaren en vrinden die scouteth en scepenen der stad en Vryheyt Turnhout.

TER ORDONNANIE :
(Gel.) VAN MEURS.

Zooals men hier uitziet, liet men onder andere aan Z. Ew. weten, dat de hoofdschout P. Vanzoutelande, zijn eerste beschermer en vroegere gebuur (1), eenige schepenen en de secretaris zijne licentien zoude komen bijwonen.

Hoe aangenaam was het aan den hoofdschout niet, en wat voldoening moet hij gehad hebben, dat, die P. Govaerts als kind onder zijne bescherming had genomen, en hem tot de studie had aangewakkerd, zijne bekroning mocht bijwonen. Zelfs dat hij konde voor-

(1) De hoofdschout bewoonde het huis nu van de familie Versteylen, novens den Engel.

zeggen dat hij tot zeer hooge kerkelijke bedieningen zoude worden geroepen.

Z. Ew. werd later tot bisschop van 's Bosch en tot raadsheer van den souverainen raad van Brabant verheven. (1).

Even en gelijk de genoeglijke en kommerlooze dagen van 's menschen leven veelal door bittere wederwaardigheden worden opgevolgd, zoo was het ook met den hoofdschout gelegen. De man moest in zijn ouden dag in zijn boezem smooeren, dat de vrouw Discon, Maria Reynders, op den 30 December, hem in volle collegie voor plichtverzuim kwam aanklagen en akte vroeg, omdat hij den moordenaar van zekeren Reyners niet had gevangen, terwijl hij den 27 der voormelde maand op de Markt was gezien, als de prins van Oranje, met zijn volk, gaande naar Breda, de Vrijheid doortrok.

Daar de meest gegoede burgers van Turnhout, zelfs welhebbende buitenlieden, dien tijd geneigd waren om eene begraafplaats in de kerk van de paters Minderbroeders alhier te hebben, zoo was er des wegens geschil ontstaan over het betalen der kerkenrechten in de parochiale kerk. En om hieraan een einde stellen, werd de volgende overeenkomst dienaangaande gesloten :

(1) NOTA VAN ONZEN SECRETARIS. Voor de redenen in het voorwoord van zijn uitgegeven kronijk aangehaald, heeft hij de levensbeschrijving van P. Govaerts, alsmede zijne historische aantekeningen onder anderen : *Het Meisjens Weezenhuis*; de korte verhalen des levens van de Turnhouters : De secretaris Govaerts, die alsmede ambassadeur van Albertus en Isabella veel heeft toegebracht tot het sluiten van het twaalfjarig bestand, de eerw. heeren Gertman, voorzitter en leeraar in het bisschoppelijk seminarie te Douai (De Waai) en Pauly, aumonier aan het hof van Weenen en biechtvader van de keizerin Eleonora, niet kunnen uitgeven.

Om te voorkomen alle questyen en gescillen, die souden mogen of connen gerysen tusschen dye eerw. pater guardiaen en andere paters Minderbroeders van convente alhier, ende die eerw. plebaen heeren scoutelh, scepenen en regeerders deser Vryheyt als oppermomboiren van St Peeters kereke en St Bavo binnen oud-Turnhout, over en ter saecken van de begraefnissen ofte sepulturen te kiezen in de kereke der voornoemde eerw. paters, soo ist tusschen die eerw. pater Van Doren, *ex-provincialis*, pater Vanderhagen *definitor provincie*, pater Oudenhoven, guardiaen en andere, geassisteert met d'heer Marcus Pauly licentiaet in de rechten en rentmeester enz., als *sindicus apostolicus* van voorn. convente ende dye heeren plebaen en regeerders vs. overcomen en geaccordeert in der voegen en manieren naer beschreven als te weten :

Dat allen d'ingesetenen ofte de gene die binnen ofte onder dese jurisdictie en parochyen deser stadt en Vryheyt Turnhout als oock te oud-Turnhout comen te sterven en willen begraven worden in de kereke oft by de vs. paters, sullen d'erfgenen gehouden wesen te betaelen aen de kerkmeesters van respective parochyen, sulcken rechten als tegenwoordich betaelt worden oft in toecomende daer op gestelt sullen worden soo van luyden, waschlicht, spinnekens als andere comende tot prouffyt van selve keuken, looren clocke oft gemeynte mitsgaeders aen de eerw. heeren plebaen en pastoor van vs. respective parochyen al sulcke rechten als de plede tot noch toe hebben getroecken ofte hy er naermaels souden mogen worden getaxeert op den last en obligatie daer toe staende, vuytgenomen dat dusdanighe ongehouden sullen wezen te betaelen aen de vs. kerkmeesters het recht van d'aerde oft lighplaetse.

Dat insgelyx de doode lichamen der afgesetenen woordende van buyten hier in gebroecht en begeerendo de sepulture in de kereke van vs. paters, ofte by voorn. paters, sullen wesen ongehouden te betaelen eenigho kereken rechten aen de vs. parochyen als oock aen den heere plebaen oft pastoir het recht van welck dusdanich geluyt, sy in dyen gevalle sullen gehouden syn te betaelen sonder in het recht en waschlicht oft voorder gehouden te syn.

Bovendyen is alnoch overcomen dat den voors. *syndicus apostolicus* van vs. convente nu synde en hier naermaels comende en de gheestelycke moeder, sullen vmogen in de voors. kereke van paters begraven te woorden, sonder betaelinghe van enich recht aan de voors. kereke tsy in kas van versoek en geluyt als voor.

Ende op dat alle difficulteyten moechten woorden voorkomen, soo is wel expresselyck geconditionneert dat allen de gene die sullen comen begraven te woorden by de voorn. paters, sullen wezen gehouden ten minsten te betaelen de kereken rechten in voegen voors. staende respectievelyck tot het groot oft tweedo geluyt, met welke accoirde contracte hebben partyen voors. hun wel content en te vreden gehouden gelovendo daer tegens nyet te doen oft te comen in rechte noch daer buyten onder vbindtenisse prout in forma en tot meerder vasticheyt en seeckerheyt is het vs. accoirt by den eerw. pater Van Doren, *ex-provinciael*, pater Vanderhagen, *definitor provincie*, pater Coudenhoven, guardiaen alhier en den voors. heere Marcus Pauly, mitsgaders door den secretaris deser Vryheyt onderteeckent, ten overstaen van heere scoutelh, Jan Scryvers, N. Loomans, Adriaen Donneulx, Symon Vueghs, Jan Vueghs scepenen, Cristiaen Mallans en Augustyn Willems geswooren desen 29^e October 1672.

1772

De ongelukkige tweespalt bleef onder de inwoners voortduren. Van den beginne des jaars waren de processen over de gemeente en het onderhouden der heirbanen het voorwerp van de gemeenzame gesprekken der burgers.

De eerste zitting welke de schepenen, de gezworen en de *gecommitteerde* op 14 Januari hadden, was betrekkelijk den eisch van den graaf de Pestré over de gemeenteheden. Zij besloten in die zitting van twee of drie voorname advocaten des lands hierover te gaan raadplegen. De voorzitter van het schepen-collegie G. De Wilde en de notaris Geerts werden hiermede gelast. Men stemde voor hun verteer, buiten de kosten van hun rijtuig, zes gulden per dag toe.

Den 12^e Maart had men eindelijk eenen schoolmeester, eenen zekeren Joannes Nicolaes Loomans genoemd, aan wie men eene Jaarwedde van twee honderd gulden, met een lokaal voor woning en school toezegde. De man nam dit aan op voorwaarde dat men hem niet zonder wettige reden kon afzetten. Deze voorwaarde betuigt dat hij door de jaarlijksche verandering van het magistraat en de verdeeldheid die er onder de burgers der vrijheid heerschte, niet zeker was van ongestoord in zijn aangenomen ambt te blijven.

Op den 24^e derzelfde maand besloten de wethouderen van den kassieweg van het einde der Potterstraat tot aan de eerste huizen van den Castelijn te vervorderen (1).

Daar de hoofdschout met eenen ouden versleten die naar de dieverijen en de boomschendingen onder Turnhout niet konde beteugelen, werd er op zijn verhoog; dat het noodzakelijk was van dienaars van den Drossaard van Brabant te ontbieden ofwel meer *rondgasten* aan te stellen, werd er op 21 April door de wethouderen besloten van vier rondgasten te benoemen. De kapiteinen der burgerlijke wachten durfden openlijk zeggen dat zij op geene dieverijen of boomschendingen wilden waken.

Nopens de boomschendingen was er op 1 Februari een politiek reglement gemaakt. (2)

Voor het onderhouden der heirbanen, als zijnde het proces hierover nog altoos onbeslist, namen de wethouderen op den 18^e Mei een besluit, van dezelve voorloopig te doen herstellen, te weten :

Degene beginnende op het einde der Herenthalsche straat tot over het Schorvoirts loopken;

Id. van het einde der Gasthuisstraat tot op de brug op het stokt;

Id. van den steenweg van den Castelein tot op de Paci;

Id. id. naar Oosthoven tot aan den Scheithoek;

Id. id. van de Otterstraat tot aan den hof der pastorij te Oud-Turnhout.

(1) Zoo als men weet is dezen slechts weinige jaren geleden voor dat den steenweg op Breda door het staatsbestuur was gemaakt, door het stedelijk bestuur tot aan het huis van Ad. De Kinderen voortgelegd.

(2) Zie bijlage Litt U.

Verder dat de andere moesten gemaakt worden door de aangelanden.

Men kan hieruit oordeelen hoe dat de zandwegen hier geschapen waren.

Den 28^e April betoogde de president-schepenen aan de wethouders, dat de advocaat Zerezo hem kenbaar maakte, dat den heere raad Otto hem doen roepen en gezegd had, dat hij gaarne zoude weten of de Turnhoutsche regeerders genegen waren om met den grave De Pestre een accoord aan te gaan over den eigendom der heiden en andere hangende geschillen.

De wethouders besloten hierop eenparig van te schrijven, dat, voor de redenen in de bijlage Litt. Y aangehaald, zij hierover geen accoord konden aangaan.

De vrijheid Turnhout betaalde dit jaar voor proceskosten gl. 2220-14 1/4.

In zitting van den 12^e Augusti, namen de wethouders, op de vraag aan hun gedaan door zekeren Auwera, servetwever, strekkende om zijnen stiel hier ter stede te mogen uitvoeren, zonder hier leerjaren te volbrengen, het besluit, dat zijne vraag niet konde worden toegestaan, ten ware hij zoude doen blijken: Dat hij in eene andere plaats daar het linnen- en servetweven een ambacht was, voorzien van octroo, ende gelegen onder de gehoorzaamheid van hare K. en K. M., zijn leerjaren volbracht had, en in welk geval hij zijne proef moest doen, volgens het den inhoud der kaart van het voorschreven ambacht alhier vergde.

Nogmaals had men dit jaar eene veeziekte, namelijk in den stal van Mathys Wouters te Oosthoven, te betreuren. Men betaalde voor vacatien aan den heere hoofdschout Carolus De Fierlant voor de veeziekte ge-

daan, en voor eene bijzondere reis naar Brussel voor de nachtwachten gl. 270-7 1/2 st. (1)

Overigens liet de gezondheidstoestand van de vrijheid veel te verlangen over. Eene groote ziekte had er onder de behoeftige volksklas geheerscht. Het arm-bestuur had voor zijne bedeeden 131 gulden aan den apotheker F. Wouters moeten uitkeeren.

Andermaal hadden de Turnhoutsche inwoners dit jaar, het genoegen van eenen man, die de menigte hier als student hadden gekend, als primus van Leuven in het najaar te mogen inhalen. Zeker heer Symons, geboren te Breda, was met die eer bekroond geworden. De wethouders beloonden den bode, die hun de tijding hier van bracht, met 12 guldens.

Later in hetzelfde jaar, de datum is niet gemeld, werd genoemde heer Symons met de drie hoofdgulden, onder het spelen van den beiaard, het luiden der triomfklok en onder het losbranden van het grofgeschut door de wethouders en de burgeren feestelijk ingehaald. (2)

Daar stads oorkonden over geen gastmaal of andere uitgaven des wegens gewagen, is het te veronderstellen, dat genoemde primus, hetzij, bij den burger, bij wien hij vroeger hier woonde, of wel bij den heere rector der latijnsche scholen, op het feestmaal was genoodigd geworden.

Door de welwillende kennisgeving van mijnheer Van Genechten, ere-voorzitter onzer rechtbank van eersten aanleg, zijn wij bericht geworden, dat genoemde heer Antonius Symons te Breda was geboren; dat deze heer

(1) Zie bijlage Litt. Z.

(2) Zie bijlage Litt. Z. Z.

later op 15 November 1780 tot professor in het collegie te Leuven (het Varken) werd genoemd en op 8 Juni 1790 als regent in hetzelfde collegie werd aangesteld. Op 4 Mei 1792, werd hem het regentschap der cathedrale kerk van onze' Lieve Vrouw te Antwerpen toevertrouwd; en hij verwisselde het tijdelijke met het eeuwige te Leuven, den 27 Maart 1823, in den ouderdom van 72 jaren.

BIJDRAGEN

A

GATELYN VUEGHS, WED^e WYLEN LAMBRECHTS VAN THIELEN

Allen de ghenen die dese jegenwoordighe opene brieven van certificaten sullen sien oft hooren lesen saluyt; Wy schepen der poort ende vryhey van Turnhout certificeeren voor de gerechte wachtheyt, dat ten ernstighen versuecke van Gatelyn Vueghs weduwe wylen Lambrechts Van Thielen voor ons gecompareert zyn deersaeme Peeter Schotelmans oudt omtrent XLIII jaeren, en Jacop Van Loenhout oudt omtrent L jaeren ende hebben by heure eeden solempnelycken Domme aan de Heyligen gedaan, geseght veleert en geasirmeert, dat naerdien hen wel kennelyk was dat wylen de voors. Lambrecht Van Thielen, gepacht hadde de Thiende geheeten de Negenpaal toebehoorende de heeren van Santreyn (*) voor djaar LXXI, dat de voors. Lambrecht van Thielen groote neerstichheyt gedaan heeft om de vs. Thiende te collecteren en te junen, maer mits dyen in 't voors. jaer van LXXI binnen de voors. Vryhey, ende principalyek rontomo de gelegenthey van voors. Thiende van Negenpoel soo zeer grooten peste geregneert heeft, van welcker peste de voors. comparanten oyek mede besmet zyn geweest, ende dattet qualyck mogelyck was de voors. thiende in soo grooten pericle te collecteren, mits dyen de selve Thiende meest achter de geïnfecteerde huizen van der peste gecollecteert ende gehaelt moesten worden. Soo hebben zy comparanten beyde gezien dat het cörenwerek metten stroo opt velt heeft liggen verrotten met groote hoopen en quantiteyten, in der vueghen dat zy wel weten dat de voors. Lambrecht Van Thielen en nu zyne weduwe daer zeer

grootte schade geleden heeft, redenen van welwetentheit vercleert de voors. Jacop Vanloenhout dat alsoo hy sach den voors. Lambrecht Van Thielen ontrent zynen huysse comen, vraeghde den selven Lambrecht waeromme hy 't corenwerek van de vs. thiende myet van veld en haelde en in 't schuer dede, soo heeft hy den voors. Lambrecht alstoen hooren seggen ende bekennen, deze woorden in substantie, och lieve Jacop, ick hebbe de thiende soo seer naer goeden wille vereghen, dat ick die de peste oyck geeregghen hebbe, en weet wel dat ick die ick die op den hals hebbe, ende de vs. Lambrecht seer in zyn aansicht vlammente ginck naer huys, en hoorde hy Jacop Dnae seggen dat de vs. Lambrecht binnen twee daeghen daerna van de van de vs. peste dood en overleden was. Ende weet de vs. Jacop wel dat de vs. Lambrecht omtrent zyns Jacops huys en erve wel vier zesteren corenwerek schade gehadt heeft. Item certificeren wy schepenen voorgem. dat wy wel weten dat de vs. thiende heeft gelegen in zeker schuer gestaen neffens de huysinge van een geheeten Jan Onbus Shersen en dat mits dyen de vs. peste. aldaer wel drye oft viermael dit jegenwoordich jaar geweest is, en dat men dat aan de vs. thiende nyet en conste gewereken oft oyck gedorsten, dat de vs. weduwe mits de grootte menichte van nuuzen dat jaar geleden heeft zeer grootte schade. Sonder argelist ende want het is soo hebben wy schepenen voorgemelt in kennisse der waarheit den stempel ter zaecken van de vs. Vryheit op 't spatium van desen doen drucken op den tweeden dach May 1572.

B

MERTEN GEENTHENS EN MARIE GOVAERTS, ZYNE HUYSVROUWE

Wy Henr. Vanroey en Peeter Dirix, schepenen, gecomen is Anthonis Wils, heeft gekent en gelydt als betaelt is Merten Geenthens en Maria Govaerts zyn huysvrouwe. Een huys hoff met zyne toebehoorten, gestaen en gelegen alhier aen Cingel achter den Helm, oost aen vs. Helm, suyt aen erve Huybrecht Viruli, west aen erve de wede Anthoni Goossens, noort aen vs Cingel, comereloos dan vier R guldens den voorkinderen des vs. Anthonis Wils, noch den gasthuys van Turnhout een vtel corens, noch XIII loopen rogge heer Charel Viruli en heeren Chys, alzoe wy verstonden d'welck huys hoff vs. metten lesten vonnisse dit is geschiet in kennisse den XIX Meert 1572 styl Brab. De coop bedraeght suyver 152 rinsguldens 14 st. 3 bras penning.

C

MARIE MEEUS

Wy Jan Pauwels en Henry Vanroy, schepenen gecomen syn Jan Cristiaen en Wouter Schoenmaeckers, elck voor hem selven, Nellen Schoenmaeckers met serv. Paesschens heuren man en momboir Dingena Schoenmaeckers als specialyck daer toe gemachticht van Peeter Ghoossens hare man en momboir om tgene des nabes. staet te doene, met een vremptden mōbaer den zelve metten rechte gegeven, al nae Vuytwysens van de procuratien gestelt int papiero in date XV jaar LXXII den V dach der maent van April ontdeckent P. Van Laere als de Louvano Nols, ons genoch gebleken, Heylwich Schoenmaeckers met een mombare haer metten rechte gegeven en Jan Cauters als mōbaer en de vs serv. Paesschens toesiender van Engelken Schoenmaeckers, alts. erfgenamen wylen Laur. Schoenmaeckers en Lysbeth Van Vlaessche, en hebben in dyen qualiteyt gekent en gelydt dat zy met authorizatie en consent van ons en onze medeschepenen als opperweesmeesteren der vs. poort met volcomen kennisse hier inne genomen voor zooveel den onmondigen aengaet en voorder paert oft anders nyet vercocht hebben als betaelt is Marie Meeus een huys hoff gelegen en gestaen in de Otterstraete oost aen erve d'ersg. wylen Gillis Vheze, suyt aen Sheeren straete, west aen erve Laury's de Raeymaecker, noort de Clinckstraet, comereloos van den heelen ord. heeren chys. Als wy vslonden metten lesten vonnisse en dat is geschiet en in kennisse den XVI Aprilis 1572 nae Paesschen. Den coop hebben gelyck veleert te bedraegghen LII (52) rinsguldens, de hoogen begrepen.

D

HUYBRECHT GEVAERTS

Wy Jeronimus Verscheps en Henry Vanroey, schepenen gecomen syn Seger Maes ende Marie Van Diest metten den voors. Seger Maes haeren man ende momboir, hebben gekent en als betaelt is Huybrecht Gevaerts Een huys hoff gestaen en gelegghen alhier in de Herenthals straet, oost den straete, west en suyt aen erve der voors. Huybrecht Gevaerts, noort aen erve Bartholomeus Maes, comereloos den heeren Chys.

Alsoo wij verstonden metten lesten vonnisse dit is geschiet in kennisse den IX Juny 1572.

De vs. partyen hebben bij eede veleert den vs. coop te bedraghene een hondert vyftich rinsguldens.

E

DINGEMAN CORNELIS

Wy Jeronimus Verschepts en Henrick Vanroey, schepenen, gecomen is Anneken Verschepts met Henr. Cauters, heuren man en mombaer heeft gekent en gelydt al betaelt is Dingeman Cornelis. Een huys hof gelegen en gestaen alhier in de Potterstraat, oost aan vs. Potterstraat, suyt aen erve Pieter Reyns, west aen erve Mr Jan Styneen, noort aen erve Merck Lybe, commerloos, alzoo wy vstonden metten lesten vonnisse, dit is geschiet in kennisse den 11 Juny 1572.

De voors. partyen hebben veleert by eede den vs. coop te bedragen hondert vyftich rinsguldens.

F

GOVAERT SMOUTSLAGERS MERTENSSONE

Wy Jan Van Schaluynen en Henr. Vanroey, schepenen, gecomen zyn Anna Wils met Frederick Dergend heuren man en mombaer Marie Wils met Jan Oeyen heuren man en mombaer ende vs. comparanten in desen vervangen Barbara Wils, Dvovens hun sterc maeckende onder verbintnisse van heure psoonen en goedens, Cornelis Verdonck als mombaer van achtergelaeten kynderen wylen Lysbl Wils, alsamen erfgen. van wylen Peeter Wils, hebben gekent en gelydt dat sy met consent van ons en onse medeschepenen als opperweesmeesteren deser vs. Vryheyt voor zoe vele der onmundighen aengaet en voider nyet vercocht hebben metten heere en vuytgaen van den bernender keerssen om de somme van gelde die hen wel en wettelyck al betaalt is als hoochste en mceste verdierderen Govaert Smoutslagers Mertens sone. Een huys hof gelegen en gestaen alhier in de Gasthuysstraat, oost aan erve Marie Wils vs. suyt aan vs. Gasthuysstraat, west aan erve de C. Majt by confiscatie, noort aan erve Marie Wils vs. Commerloos dan drye veertelen corens tsjaers te quyten nae inhoudt der bescheide,

noch elft rinsguldens tsjaers te quyten ten penning XVI en zynen behoorlycken heeren chys alzoe wy verstonden, metten lesten vonnisse, dit is geschiet in kennisse den XIII Juny 1572.

By de voorwaerde is bevonden dat den coop van boven geschreven huys hof suyver heeft bedragen LXXVII Rinsguldens metten hoogen.

G

ANDRIES VANDERSMISSEN

Wy Jan Pauwels en Jan Van Schaluynen, schepenen, gecomen zyn Wouter en Henr. Van Wortel, Cornelia en Catharina Van Wortel, elcx met een momboir der zelve mette rechte gegeven kind wylen Diricx van Wortel, hebbe gekent en gelydt dat zy vcocht hebben metter heere en vuytgaen der bernender keerssen omme een somme als betaelt is als hoochsten en meeste vdieren, Andreas Vandersmissen. Een stede van huys hof met zyn toebehoorten, gestaen en gelegen T'Oisthoven, oost aen erve Pauwels sjongen, suyt aen erve Goris Custers, west aen erve Wreys De Decker, noort aen Sheere straat, comerloos dan IIII loopen erfrogge de Heyliggeest alhier, noch XXIII stuyvers d'erfgen. Steven Faeyndries en een halve stuyver heere Chys, alzoe wy verstonden welke stede van huys hof vs. mette lesten vonnisse dit is geschiet in kennisse den XXIII January 1572.

Den coop van boven geschreven stede heeft men by de voirwaerde bevonden te bedragen ter somme van LII rinsguldens, eens boven commer.

H

TKINT GEERT GEVAERTS

Wy Jeronimus Verschepts ende Henrick Vanroey, schepenen, gecomen is Thomas Vandersmissen heeft gekent en gelydt en als betaelt is Jan Gevaerts Peeterssone als momboir van den kinde Geert Gevaerts en tot desselfs kints behoeft, eenen acker groot omtrent LX (60) roeden, gelegen in de Weselacker, oost aen erve de kinderen Cornelis Stockmans, suyt enz. enz. Commerloos dan heeren Chys, alzoo wy verstonden. Dit is geschiet in kennisse den XIII October 1572.

Den coop van boven geschreven acker hebben partyen by eede veleert te bedraghene ter somme van twee rinsguldens eens boven commer

J

STACIUS TRIBBE

Allen den ghenen die desen tegenwoordighe toon van certificatie sullen zien oft hooren lesen saluyt. Wy Jan Pauwels en Henr. Van-roey, schepenen der poort en Vryheyd van Turnhout, doen condt en kennelycken een yegenlycken certificerende voor de gerechtige waerheyd dat Stacius Tribbe, dienaer van Weernaert Walssaert, coopman woonende binnen der stad van Hervorde, gelegen in den laude van Westphalen, heeft binnen der vs. Vryheyd voor de vs. Weernaert Walssaert zynen meester gehandelt en gedaen de coopmanschap van lynden garen te veeopen en wederomme tycken inne te coopen omme de selve tycken van dese Vryheyd te seynden binnen Hervorden nae syn vs. meestere hebbende de vs. Stacius tot dyen eynde binnen der vs. Vryheyd continuelycken zekeren merkelycken tyt geweest en hem alsnu veleert te willen vtrecken nae zyn vs. meestere, versuecken tot dyen eynde dese onze jegenwoirdighe certificatie, sonder argelist ende want het Goddelyck en redelyck is der waerheyd getuychenis te gevenc zonderlinghe des vsocht zynde zoo hebben wy schepenen voors onse segelen opt spatium van desen doen drucken op den XXIe dach Augusti 1572.

K

MYNEHEEREN,

Syne Ex^e. ende myneheeren de gedeputeerde van de staten van Brabant hebben my belast aen de seven quartieren van Antwerpen voor te draegen den noodt daer is, dat tot voorderinghe van syne Mat^e dyenste ende van het gemeyn beste by de selve quartieren promptlyck worde opgebracht de geheele portée van den twintigsten ende veertichsten penninck respectieve van het innecomen van een jaar van alle de goederen gronden van erven enz. onder de selve quartieren gelegen ingevolge van de ordonnantie ende instruxie onlanx daer over gemaeckt ende gepubliceert, ofte wel op het naeste by d'equivalent, van dyen ende mits noch de voors. portée noch d'equivalent, soo preciselyck gegist worden. Soo sal UE. by provisie mogen debvoirende instantie doen beneffens de subalterne van syn officie, ten eynden de selve promptlyck willen opbrengen mette generaliteyt van de voors.

quartieren hun contingent in de somme van hondert en twintich duy-sent guldens te vinden op de generaliteyt van de goederen (eygene geexcipieert, ingevolge van de voors instructie ende om dat daer naer gecort te worden naer behooren, op de precente portée van den voors. twintichsten ende veertichsten penninck respectieve ende UE. ten hoochsten recommaanderen t' selve alsoo te willen besorgen ende de resolutie daer van aen myne voors heereu de gedeputeerde tot Brussel over te brengen ten lanxsten Donderdach toecomende.

Blyve UE. oytmoedighen dienaer. (Get.) J. BOUTTON.

Antwerpen, 5 Februari 1672.

L

D'ondergeschreven scepenen en geswoorene der stad en Vryheyd Turnhout op de clachten van Matteuwis Empsens, borgemeester deser Vryheyd gemoveert synde en mits soo haeste het gelt niet te crygen is vuyt de goede lieden en het gelt getelt moet worden aen den rent-meester Van Parys, in mindernisse van t' colier van den XX en XL (20^e en 40^e) penninck, soo is geresolveert by de onderges. om alle scaeden te voorcomen en toegestaen aen den voors. borgemeester Empsens op synen naem en crediet op te haelen eene somme van dusent guldens en dat voor eenen tyt van dry maenden, saivo dat aen hem den interesse der selve somme voor dry maenden by dese Vryheyd sal woorden goet gedaen tegens den penninck twintich.

Actum desen 6 Meert 1672. (Get.) Jan SCHRYVERS, Nicolaes LOOMANS, Adriaen DENEUS, Jan NUYENS, Guilliam DIELS, Symon en Jan VUEGHS, Augustyn WILLEMS, Simon HOEVENEERS en Jacop SIBS.

M

Don Juan Domingo de Zuiga comte de Monterey, etc.

Cher et bien amé nous vous faisons cest vous ordonnons au nom de sa M^{te} de venir en ceste ville endeans quatre jours deument autorisé pour traicter de quelques affaires du service de la dite Mat^e qui vous serons proposées.

Cher et bien amé notre Seigneur vous ait en sainte garde.
De Bruxelles le 16 de Février 1672. (Signé) DE MONTEREY.

PAR ORDONNANCE : VERRYCKEN.

De secretaris werdt den 22e Febr gelast naer Brussel te vertrekken om de voorstellen te hooren.

N

Wij ondergeschreven en dese onderteekent hebbende vclaeren in den naeme deser gemeynte te guarranderen en t'indemneren Jan Sryvers, Nicolaes Loomans, en den licentiaet Van Meurs onse respectieve schepenen, medebroeders en secretaris van al de scaede, oncosten, intresse als andersints die eenichsints soude aen de selve mogen overcomen vuyt dien hoofde dat de selve hebben ond' den choier en specificatie van der scouwen, ploegen enz. en op hede aan de voors. licentiaet Van Meurs mede gegeven om te behandigen aan den heere rentmeester Van Parys, onder vbintenis provo juris et stily dezen 7 Januari 1672.

(Onderteekend) Augustyn WILLEMS, Willem DE VISSER,
Adriaen DE NEUES en Jaecq SIBS.

O

*EXTRACTEN uit de rekening van den rentmeester
Matheeuwes Empsens, 1672.*

Betaelt aen Jacob Schoenmaekers, ordinaris bode op den Haege, eene som van twelf gulden en hem toegevoeght ter saecken den selven door ordre van de heeren schepenen negen daeghen heeft uitgaen ende gevaceert ten dienste deser gemeynte, als wanneer de volkeren van oirloge, waeren liggende omtrent den Bosch en andere hollandsche steden, om gedurig tyding ende rapport te doen aen de heeren schepenen ende regeerders deser vryheyt, 12 R. g.

P

Gabriël Vossen betaelt gl. 2,8, als deselve met syne seven personen door orde van schepenen, tweemaal de groote klok heeft geluid, als den Ambassadeur van Engeland door Turnhout naar Antwerpen en is vertrokken. Den prins van Oranje vereert een lam gl. 3,15, nog een als de prins van Oranje op 't casteel was gl. 5,12, id. voor syne keuken gl. 4,18. Vereert 24 koppelen capuynen aen den prins van Oranje met zyn leger liggende tot Hoogstraeten, oock ten deele geemployeert voor Z. H. alhier, op 't casteel passerende den vryheyt met syn leger 52½ R. g.

Item compt den rendant deser van voorm. stadt, ende vryheyt goet eene som van 281 gulden 3 ½ sluyver, over 't gene enz. van geleverd hier ende wyn, soo op de schepene maectyt in den jaere 1672, alsoock dat den prins van Oranje in syn vertreck ten selven tyde naer Maestricht is getracteert geweest, enz. enz. 284 g 3 ½ st.

Betaelt aen Huybrecht Wyngaerts, voor geleverd bier ten tyde den sone van den coninck van Engolant alhier wierde gedefroyeert, als oock van bier geleverd, ende gedronken door ordre van schepenen by de waeckers, alsoock over boomen by hem ten dienste deser gemeynte geleverd om draeyboomen van te maecken in 1672, 23 R. g.

Q

Tusschen 10 en 11 November 1672 gebroken de asch van den wagen van den prins van Oranje, geladen met deszelfs keuken te Severdonek in 't ys gebroken, betaelt 7 R. g. aen de rademaekers Peeter Peeters en Peeter Hermans. Betaelt aen vrachtloon van de bagagie van den prins van Oranje, 7 R. g.

R

Item aen Willem De Visscher, die de bagagie van Syne Hoocheyt de prins van Oranje heeft ghaect met syne peerden en karren tot Casterlé en die vervoert naer Breda. R. g. 12. Nog 9 R. g.

S

15 JANUARI 1673

De ondergeschreven scepenen soo oude als nieuwe op den stadt-huyse alhier collegierlyk op den voors. datum vergaedert synde en ondere malcanderen geproponcert hebbende die genaede en benefeyen die dese stadt ende Vryheyt over eenige weecken genoten heeft door het hooch gesach en autoriteyt van hare Hoocheyt die prinsesse van Orange, als te weeten dat deselve voor dese Vryheyt gesorght heeft dat dese Vryheyt nyet gelogicert en is geweest met eenige volkeren van oorloghe als syne Hoocheyt den prince van Orange met allen syne trouppen was marcherende naer Tongeren in den lande van Luyck

als oock naer andere plaetsen mitsgaeters in het retour met de selve trouppen, dier nochtans onse naerbeuren tot seer groote scade en preudicie gelogieert syn geweest, soo hebben de selve geresolveert en geordonneert haere Hoogheyd te bedancken met eenen missive door onsen secretaris te seryven gelyck reede is, geschiedt t' selve approberende, met oblatie voor de selve genaede, van eene somme van twee hondert ducations, en de selve Haere Hoogheyd alnoch te vsoecken dat sy den stadt en Vryheyd gelyck sy tot noch toe allyt gedaen heeft, met haere protectie gelieft te beeleeden.

Is alnoch geresolveert (mits het vsoeck van borgemeester Empsen) af te lesen twee beden ende twee laste beden. Actum ut supra.

(Get) Jan SCHRIVERS, Nicolaes LOOMANS, Jan NUYENS, Wymont VUEGHS, Guilliam DRIESES, Jan VUEGHS, Laureys REYNS, Simon HOEVENEERS en Antoni VAN EYNDE.

T

Ed. Ernsfeste, wyse voorsieninghe en seer discrete heeren,

Terwylen den tyd om te procederen tot veranderinghe van magistratuer binnen de stadt en vryheyd van Turnhout voor handen is, en sulcx dat men den eersten volgens ouder gewoonte sal woorden gemaectt eene nominatie van nieuwe scepenen, om daer vuyt te eligeren de persoonen die voor den jaere 1672 de scepenbanck aldaer sullen beeleeden, soo heeft haer Hoogheyd my gelast by desen in haeren naem aen UEd. achtb. te recommanderen, ten eynde op de nominatie nyet en mogen woorden gebroecht die persoonen, de welke in den verleden jaere informelycken en tegens de intentie van haer Hoogheyd waeren geelgeert en die haer naderhandt by een speciael acte van haere bedieninghe hebben geexcuseert, waerdoor haer Hoogheyd een aengenaemen dienst sal woorden toegebracht dit nochtans sonder prejudicie, van de libre nominatie UEd. achtb. competente, waer inne haer Hoogheyd nyet gewoon is eenighe infractie te doen en voor my particulier soo sal het houden voor een bysonder obligatie die iek by alle occasie sal trachten te erkennen en middelerwylen verblyven

UEd. achtbaere dienstwilligen dienaer,

(Get.) NOORTWYCK.

Hage, den 10 December 1671.

V

KOPY VAN HET ANTWOORD

Turnhout, 20 December 1671.

MIJN EDEL HEERE,

UEd. seer aengenaemen van 10 December lesleden ons wel ter handt gesteldt synde, en insiende d'intentie ende begeerte van haere hooggemelde Hoogheyd als aen UEd. gelast aen ons te notificeren haeren vsoecke te wezen, ten eynde op de nominatie van desen toecomenden jaere 1672 nyet en woorden gebroecht die persoonen die hun van selven dienst souden hebben geexcuseert in de verleden nominatie soo is dese dienende als gerne de begeerte van haer Hoogheyd involgende, dat wy sullen eligeren (naer onse consciensie de vredelyxste geleertste en capabelste soo tot dienst van haer Hoogheyd als oock haere Hoogheys gemeynte alhier, dewelcke wy UEd. tselve geffectueert synde) uw sullen oversenden, om by haere hooggemelde Hoogheyd vuyt de selve geproponeerde persoonen twee (naer ouder gewoonte geelgeert te woorden, d'welck naer comende, vhopen wy aen de begeerte van haere Hoogheyd te voldoen ende wenschen aen de selve een geluck en salich nieuwjær met inclusie van meer andere, mitsgaders aen UEd. om te connen thoonen dat wy syn

UEd ootmoed. dienaren
die scepenen der stadt en vryheyd van Turnhout

TER ORDONNANTIE :

(Get.) J. B. VAN MEURS.

*Mynheere Noortwyck raet en secretaris
van H. H. de prinsesse d'ouagiere d'Orange
enz. enz., in 's Gravenhaeghe.*

U

OP HET SCHANDALISEREN DER BOOMEN.

Alsoo by dagelycx experience ondervonden wordt, dat nietlegendaende de politique ordonnantiën ende placcaeten gemaectt op het

stuk van hout stelen, scandaliseren der boomen, etc, dagelyx meer en meer gestolen wordt ende de boomen gescandaliseert, soo ist dat by myne heeren die hoofdschouteth en schepenen wordt beloofd, een premie van thien patacons aen degene die weten aen te wysen de personen die de boomen sullen comen te seenden en het hout oft jacken daervan te stelen, dusdanigh dat deselve daer over sullen worden geconvinceert, ende sullen de naemen der aenbrengers worden gesecreteert.

Actum in Collegio Dominorum desen 1° Februari 1772.

W

Betaelt aen Jan Baeyens tot Oosthoven, de somme van seven guldens, over eene tonne bier aldaer gedroncken, by die luydens die door ordre van schepenen het Luyffghoir hadden uitgebluscht den 7 Augusti 1672.

Id. aen Adriaen Jaspers voor de ingesetenen van Oud-Turnhout. id. R. g. 11.

X

23 AUGUSTI 1672

Op de volontaire byeen compste syn op der heeren huysse alhier gecompareert jonker Peeter Van Zoutelande, hoofd schouteth, Jan Seryvers, enz. enz.

Voorders heeft den voors. heere hoofd schouteth geproponeert den geboorte daeh van haere Hoogheyt en wel dienstig te wezen het gewoonlyck honorair te presteren.

Is geresolveert dat geconsiderceert de groote beneficyen die haere Hoocheyt aen dese Vryheyt en lande heeft gepresteert, dwel dienstig de wesen het gewoonlyck honorair te vereeren. waer over den secretaris woort gelast en den selven geautoriseert woort brieven te schryven aen H. II. en te congratuleren de selve, mitsgaeders deze Vryheyt en lande van dyen te recommaanderen op dat deselve met haere gewoonlycke protectie dese Vryheyt en lande van Turnhout altyd soude willen beleeeden.

De... mits den secretaris als Directeur der reeckeninghen aan deze

lande was voordraegende datten zelven van intentie was binnen eenighe daegen naer den Haghe te vertrecken in syn eygene affaires. Soo is by den selven lande geresolveert datten selven (in plaetse van brieven te seryven) haere voorn. Hoogheyt vuyt den naeme des vs. lande soude personelyck congratuleren en na men de stucken lynwaerten om aan haer Hoogheyt over te leveren, waer voorens aen selve toegestaen woorden vyff daegen vacatie en woordt den hooft schouteth geautoriseert daer vuyt de depecheren commissie aen den vs. Directeur om enz.

Y

DEN 28 APRIL 1772.

Op de convocatie van den president schepenen syn ter schepene caemer gecompareert die heeren schepenen en gesworens ende gecommiteerde uyt de gegoydens, samen representerende 't corpus der gemeynte aen dewelcke den convocant is overleggende seeckeren missive van d'heer advokaat Zerezo, de dato 23 April 1772, by den weleken hy ons kenbaar maeckt dat den heere Raedt Otto hem heeft doen roepen ende gesecht dat hy geerne soude geïnformeert syn oft de regeerders souden genegen syn om een accoordt aen te gaen met den heere graeve De Pestre, over alle de saecken die dese gemeynte tegens ditto heere is hebbende, aen den voors. advocaet seggende dat hy daer over aen ons soude schryven ende van onse antwoort aen hem paert geven ende voorts als by den voors. missive als nu voorgelesen, waerover den heere convocant als nu UE. resolutie is vragende

Waerop eenpaerlyck is geresolveert van, om menighvuldige redenen ende gevolgen die uyt die saecken connen spruytten, namentlyck degene van den eygendom, den weleken door onse voorsaten is gecoght, betaelt ende over de 400 jaeren peyselyck beseten, niet te connen accorderen, te meer alsoo die saecke is in staet van wysen ende dat wy volgens opinie van differente advocaten ten hoogsten gefondeert syn ende vervolgens het rapport by den voors. heer Raedt te solliciteren, wordende onsen gesworen elereq gelast van deso onse resolutie paert te geven aen den voors. advocaet, om etc.

Aldus gedaen ende geresolveert desen ut ante.

Z

Extracten uit de Borgemeesters rekening van Joachim Lauwers

1771-1773

Betaelt aen joncker Carolus de Fierlant, hoofd schouteth deser stad, eerst de somme van gl. 270 $7\frac{1}{2}$, in voldoeninge van vacatien gedaen ten tyde de sieckte der beesten was in den stal van Thys Wouters, te Oosthoven, mitsgaders voor een expresse voyagie naer Brussel om te spreken over de patrouillanten enz.

ZZ

Betaelt aen den expressen bode van Loven comende om te brengen de tydinghe dat dheer Symons alhier gestudeert hebbende was geproclameert als primus der universiteyt van Loven ten selven jare gl. 12.

Betaalt voor 't luyden der triumph clocke soo ten opsichte van den biddagh ten selven jaere gehouden als ten tyde van de inhalinge van den heere Symons als primus van Loven gl. 16,15.

Betaelt aen de constables van de dry hoofd gulden alhier de somme van gl 13,7 in voldoeninghe van het vieren met het groff geschut op de inhaelinghe van den heer primus Symons.